

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึง กระบวนการ วิธีการ และกลไกการปรับตัวทางสังคม ความสามารถในการปรับตัวทางสังคม และปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการปรับตัวทางสังคมของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานและเป็นแนวทางการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องความต้องการของมนุษย์
2. แนวคิดเรื่องการเรียนรู้
3. แนวคิดเรื่องปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
4. แนวคิดเรื่องกลุ่มและการรวมกลุ่ม
5. แนวคิดเรื่องการจัดเวลาทางสังคม
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดการวิจัย

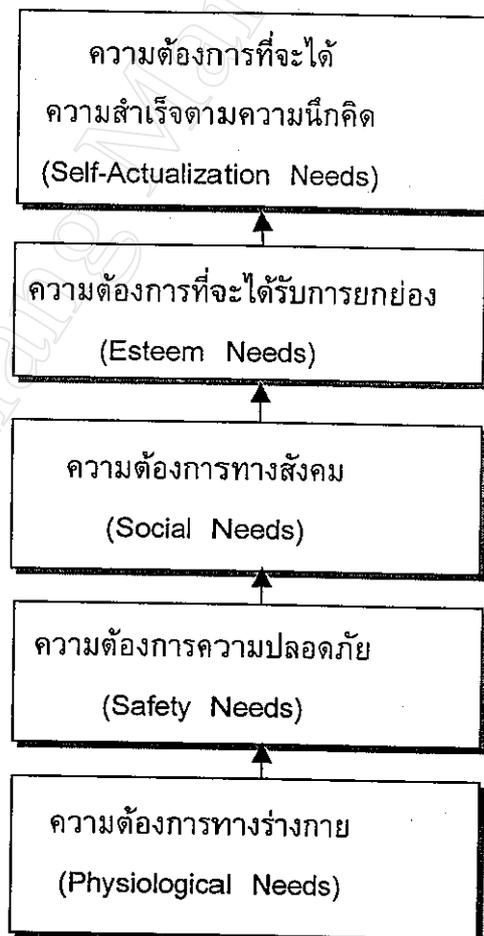
แนวคิดเรื่องความต้องการของมนุษย์

อนูรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2537, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า "ความต้องการ" หมายถึง สภาพช่องว่างระหว่างสถานการณ์ปัจจุบันกับสถานการณ์ที่คาดหวังในอนาคตในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ความต้องการไม่ใช่ปัญหา ไม่ใช่สถานการณ์ปัจจุบันที่ได้ลดความสำคัญ ลดความประสงค์ลง ไม่ใช่จุดหมายปลายทาง และไม่ใช่เป้าหมายที่บรรลุแล้ว ความต้องการไม่ใช่มาตรการใดมาตรการหนึ่ง และไม่ใช่แผนงานที่กำหนดขึ้น เพื่อดำเนินการให้ถึงจุดหมายปลายทาง หรือเป้าหมาย

มาสโลว์ (Maslow, 1954, pp.69-80) กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนล้วนแต่มีความต้องการที่จะสนองความต้องการให้กับตนเองทั้งสิ้น และมีความเชื่อเกี่ยวกับความต้องการ ดังนี้

1. มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ และไม่มีที่สิ้นสุดตั้งแต่เกิดจนตาย แต่สิ่งที่ต้องการนั้นขึ้นอยู่กับว่าเขามีสิ่งนั้นอยู่หรือยัง ขณะที่ความต้องการใดที่ได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการสิ่งอื่นก็จะเข้ามาแทนที่
2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นแรงจูงใจของพฤติกรรม
3. ความต้องการของมนุษย์มีลำดับชั้นความสำคัญ คือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนองทันที

มาสโลว์ ได้แบ่งลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ไว้ 5 ชั้น ดังแผนภูมิ ดังนี้



แผนภูมิที่ 1 แสดงลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีของมาสโลว์

ความต้องการของมนุษย์มีหลายอย่าง ซึ่งจัดเรียงลำดับชั้นจากต่ำสุดไปสู่ชั้นสูงสุดตามลำดับดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่สิ่งมีชีวิตต้องการเพื่อการมีชีวิตอยู่ เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ ยารักษาโรค การออกกำลังกาย การพักผ่อน การขับถ่าย และความต้องการทางเพศ เป็นต้น

2. ความต้องการความปลอดภัย เป็นความต้องการความปลอดภัยของชีวิตทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น การมีชีวิตที่ยืนนาน ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีจิตใจร่าเริง เบิกบาน แจ่มใส

3. ความต้องการทางสังคม เป็นความต้องการที่จะให้คนอื่นมารักหรือชอบตนเองเดียวกันที่ต้องการที่จะรักคนอื่น และสิ่งอื่นด้วย ความต้องการนี้ยิ่งขาดมากยิ่งต้องการมาก เช่น เด็กวัยรุ่นที่ไม่ได้รับความรักอย่างเพียงพอจากพ่อแม่ของตน ก็มักจะเรียกร้องความรักจากครู จากเพื่อน ๆ ทั้งเพื่อนเพศเดียวกันและต่างเพศมาชดเชย

4. ความต้องการที่จะได้รับการยกย่อง เป็นความต้องการที่จะได้อยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่น และต้องการที่จะเป็นคนที่มีความดีทั้งในสายตาของตนเองและผู้อื่น ซึ่งความต้องการนี้จะควบคู่ไปกับการรู้สึกมั่นใจ แข็งแรง มีความสามารถพึ่งตนเองได้ มีความก้าวหน้า มีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับ อาจปรากฏในลักษณะของคำชม การยกย่อง การได้ตำแหน่งสูงขึ้น เกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจ เป็นต้น

5. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิด เป็นความต้องการสูงสุดที่คนส่วนใหญ่อยากจะได้ อยากจะเป็น เช่น นักธุรกิจ แม้จะมีฐานะร่ำรวย แต่ยังอยากเป็นนักการเมืองที่มีชื่อเสียงอีก

จากแนวคิดความความต้องการของมนุษย์จะเห็นว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานอย่างเดียวกัน ความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานนี้ เกิดจากแรงผลักดันภายในและภายนอก ซึ่งมีผลทำให้มนุษย์ต้องเผชิญกับภาวะเคร่งเครียดกดดันต่างๆ ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องพยายามหาทางออกหรือแก้ไขปัญหามาเพื่อขจัดหรือผ่อนคลายนอารมณ์เคร่งเครียดลง ซึ่งทำให้เกิด สภาพการณ์ของชีวิตที่จำเป็นต้องมีการปรับตัว

แนวคิดเรื่องการเรียนรู้

มนุษย์จะเรียนรู้ตลอดเวลา ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือ การศึกษาตลอดชีวิต อุดม เชยกีวงศ์ (2523, หน้า 10) พุทธชาติ ราชปรีดา (2524, หน้า 3) และชูเกียรติ ลีสุวรรณ (2535, หน้า 34) ได้แบ่งการเรียนรู้หรือการได้รับการศึกษาของมนุษย์เป็น 3 ประเภท คือ

1. การเรียนรู้หรือการศึกษาในระบบโรงเรียน คือ ระบบการเรียนรู้หรือการศึกษา ที่จัดโครงการอย่างเป็นทางการ ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เช่น การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา เป็นการเรียนรู้ของคนที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนอย่างเป็นทางการ มีการจัดระบบ แบ่งอายุ มีผู้สอนและผู้เรียน มีหลักสูตร มีการให้ประกาศนียบัตร ปริญญาบัตร

2. การเรียนรู้หรือศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ ระบบการเรียนรู้หรือการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ ซึ่งส่งเสริมความรู้ ความสามารถทั้งในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพให้มีความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพและทำหน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น

3. การเรียนรู้หรือการศึกษาตามอัธยาศัย คือ ระบบการเรียนรู้หรือการศึกษาที่ มนุษย์ได้รับและสะสมความรู้ ประสบการณ์ ทักษะคติและความเข้าใจจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อม โดยไม่เจาะจงหรือไม่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า

การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเกิดจากการฝึกหัดหรือ ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการที่ผู้เรียนปรับตัวเอง เพื่อตอบสนองสิ่งเร้า เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงครอบคลุมถึง ระบบการทำงานต่าง ๆ ของร่างกาย รวมทั้งด้านอารมณ์ ทักษะคติ การปรับตัว ด้านสังคม การเรียนรู้ของมนุษย์มีขอบเขตกว้างขวางมาก มีการเรียนรู้หลายรูปแบบ เป็นหัวใจสำคัญของการดำรงชีวิต ทุกคนเกิดมาจะต้องเรียนรู้ (สมบุรณ์ ศาลยาชีวิน, 2526, หน้า 123-124)

เคลแมน (Kelman, 1971, pp.421-425) กล่าวว่า บุคคลที่มีการปรับเปลี่ยน พฤติกรรม หรือการเรียนรู้ทางสังคม เกิดจากอิทธิพลทางสังคม 3 กระบวน คือ

1. การยอมตาม

บุคคลยอมรับอิทธิพลจากบุคคลอื่นหรือจากกลุ่ม เพราะหวังว่าจะได้รับการตอบสนองที่ดีจากคนอื่น อาจเป็นการต้องการรางวัล หรือเลี่ยงการถูกลงโทษก็ได้ เช่น บุคคลพยายามแสดงความคิดเห็นที่คิดว่ากลุ่มพอใจ เพื่อจะได้เข้ากลุ่ม หรือเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกขับออกจากกลุ่ม

2. การอ้างอิง

บุคคลยอมรับพฤติกรรมของคนอื่น หรือกลุ่ม เพราะพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ เป็นพฤติกรรมที่ตนพอใจ การยอมรับอิทธิพลโดยผ่านการอ้างอิง เป็นการสร้างหรือคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่พึงปรารถนาต่อผู้อื่น วิธีการอ้างอิงมีหลายอย่าง เช่น การรับพฤติกรรมทั้งหมดหรือบางส่วนจากคนอื่น ในกรณีนี้บุคคลพยายามที่จะพูดหรือทำในฐานะของอีกคน เชื่อเหมือนคนอื่น เชื่อผู้ที่เป็นต้นแบบพฤติกรรม จะมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ขณะที่อีกฝ่ายไม่มี

3. การเกิดคุณค่าในตัว

บุคคลยอมรับอิทธิพล เพราะว่าพฤติกรรมนั้น ๆ สอดคล้องกับระบบค่านิยมของตน ยอมรับเพราะเห็นว่ามีประโยชน์ในการแก้ปัญหา ความน่าเชื่อถือของบุคคลเป็นตัวแปรที่สำคัญ เช่น บุคคลยอมรับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ เพราะเห็นว่าสอดคล้องกับปัญหาของตน และ ค่านิยมของตน ลักษณะสำคัญของการสร้างระบบคุณค่า คือ จะมีการรับและปรับคุณค่าให้ เหมาะสมกับสถานการณ์ของตน

การเรียนรู้ตามทัศนะของธอร์นไดค์ (Thorndike, จำเนียร ช่วงโชติ, 2528, หน้า 11-15) เชื่อว่า สิ่งเร้าและการตอบสนอง (S-R Psychology of Learning) มีผลต่อการเรียนรู้ ซึ่งเกิดจากการลองผิดลองถูก เมื่อผู้เรียนเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ อินทรีย์จะหาทางไปให้ถึงเป้าหมายให้ได้ ซึ่งอาจต้องอาศัยเวลามากและต้องสัมพันธ์กับกฎแห่งความพร้อม (Law of Exercise) และกฎแห่งผล (Law of Effect) ซึ่งจะเชื่อมโยงกับรางวัลความสำเร็จ การลงโทษ ความล้มเหลว ดังนี้

1. คนเราจะเรียนได้ดี ถ้าผลตอบสนองของการเรียนนั้น ๆ ทำให้ผู้เรียนมีความพอใจและคนเราจะเรียนเลวลง ถ้าผลตอบสนองของการเรียนนั้นทำให้ผู้เรียนรำคาญใจ
2. รางวัลและความสำเร็จจะช่วยเสริมการแสดงพฤติกรรมนั้นมากขึ้น แต่การทำโทษและความล้มเหลวจะลดอาการแสดงการกระทำนั้นลง
3. ถ้าจะให้เรียนรู้อะไรบางอย่าง จะต้องมียางวัลให้ในเมื่อผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมที่ต้องการ ถ้าจะให้พฤติกรรมบางอย่างหายไป เมื่อผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมนั้นจะต้องมีการทำโทษ
4. การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับผลของพฤติกรรม ถ้าแสดงออกไปแล้วนำมาซึ่งความพอใจ พฤติกรรมนั้นจะถูกเก็บไว้ แต่ถ้าทำแล้วนำมาซึ่งความไม่พึงพอใจ พฤติกรรมอันนั้นจะถูกขจัดทิ้งไว้

การเรียนรู้ตามทฤษฎีของสกินเนอร์ (Skinner) เชื่อว่าพฤติกรรมใดที่ได้รับการเสริมแรงพฤติกรรมนั้นจะเพิ่มขึ้น พฤติกรรมใดที่ไม่ได้รับการเสริมแรงพฤติกรรมนั้นจะลดลง สิ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมของคน คือ การเสริมแรง และการลงโทษ

การเสริมแรง คือ การเพิ่มความถี่ของพฤติกรรมโดยวิธีการสังเกตความถี่ของการตอบสนองที่เราสนใจไว้ก่อน แล้วทำให้สิ่งเร้าเกิดขึ้นตามหลังการตอบสนองนั้นลดลง หรือขจัดสิ่งเร้านั้นไป แล้วสังเกตการเปลี่ยนแปลงความถี่ของการตอบสนอง การเสริมแรงมี 2 วิธี คือ

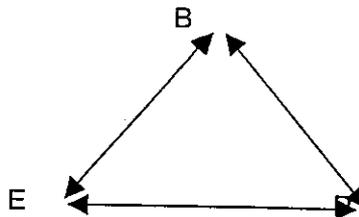
1. การเสริมแรงทางบวก เป็นการเพิ่มความถี่ของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยการให้ตัวเสริมแรงทางบวกหลังจากที่บุคคลแสดงพฤติกรรมนั้นแล้ว สิ่งที่เป็นการเสริมแรงทางบวกนั้น หมายถึง สิ่งเร้าใด ๆ ที่บุคคลได้รับหลังจากแสดงพฤติกรรมนั้นแล้ว ก่อให้เกิดการเพิ่มความถี่ของพฤติกรรมนั้น ๆ
2. การเสริมแรงทางลบ เป็นวิธีการที่ทำได้โดยการหยุดให้ หรือขจัดสิ่งเร้าที่ทำให้บุคคลไม่พึงพอใจออกไปหลังจากที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์แล้วทำให้ความถี่ของพฤติกรรมนั้นเพิ่มขึ้น การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์มากขึ้น หลังจากสิ่งเร้าที่ทำให้ไม่พึงพอใจถูกขจัดออกไปแล้วนั้น เป็นเพราะบุคคลต้องการหลีกเลี่ยงเหตุการณ์

หรือสิ่งที่ตนไม่ชอบ ซึ่งเป็นผลมาจากพฤติกรรมของตน เช่น เด็กวัยรุ่นไม่ยอมไปเที่ยวกับกลุ่มเพื่อน ๆ เพราะกลัวพ่อแม่ลงโทษ การลงโทษของพ่อแม่จึงเป็นสิ่งที่เด็กหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ตนไม่ชอบ

การลงโทษ คือ การให้ตัวเสริมแรงทางลบแก่อินทรีย์ หรือถอนตัวเสริมแรงทางบวกออกมา เช่น การไม่อนุญาตให้เด็กออกไปวิ่งเล่น เมื่อยังทำการบ้านไม่เสร็จ หรือการยึดของเล่นเด็กกลับมาเมื่อเด็กดื้อ ดังนั้น การลงโทษจึงหมายถึง การให้สิ่งเราใด ๆ แก่บุคคลหลังจากที่บุคคลแสดงพฤติกรรมแล้ว ทำให้ความถี่ของพฤติกรรมที่บุคคลแสดงอยู่ลดลง ซึ่งตรงกันข้ามกับการเสริมแรง การลงโทษมี 2 วิธี คือ

1. การลงโทษทางบวก เป็นการเสนอสิ่งเราที่ไม่พึงพอใจกับอินทรีย์ ภายหลังจากการแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์แล้ว ทำให้แนวโน้มของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลดลง เช่น เมื่อเด็กไม่สุภาพ แล้วถูกผู้ใหญ่ตี
2. การลงโทษทางลบ เป็นการถอนตัวเสริมแรงบวกออกจากอินทรีย์ ภายหลังจากการแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์แล้ว เช่น การริบของเล่นเด็กเมื่อเด็กดื้อ (พึงพิศ-จักรปิง, 2539, หน้า 38-41)

แบนดูรา (Bandura, 1986, pp.70-72) เจ้าแห่งทฤษฎีปัญหาทางสังคมให้ทัศนะว่า พฤติกรรม (Behavior หรือ B) ของมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยหลักอีก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัย ทางปัญญา และปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ (Personal หรือ P) และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม (Environmental Influences หรือ E) ดังแผนภูมิดังนี้



แผนภูมิที่ 2 แสดงเงื่อนไขการเกิดพฤติกรรม

จากภาพจะเห็นว่า B, P และ E ล้วนแต่มีลูกศรเข้าหากันและกัน ซึ่งหมายถึงว่ามีอิทธิพลเชิงเหตุผลซึ่งกันและกัน เป็นปัจจัยกำหนดซึ่งกันและกัน แบบดูรามีความเห็นว่าในชีวิตจริงของมนุษย์จะได้รับอิทธิพลจากสิ่งเร้า แล้วมนุษย์ก็มีอิทธิพลต่อสิ่งเร้าทั้งสำหรับตนเองและผู้อื่นด้วย นอกจากนี้มนุษย์ มีความคิด ความเชื่อ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเขาสองได้ ทฤษฎีปัญญาทางสังคมระบุว่า การเรียนรู้มักเป็นเรื่องของกิจกรรม การประมวลข่าวสาร โดยข่าวสารในที่นี้หมายถึงคำพูด ลายลักษณ์อักษร ลักษณะหรือรายละเอียดของการกระทำพฤติกรรม และสภาพแวดล้อมของการกระทำพฤติกรรม แบบดูราได้แบ่งการเรียนรู้ไว้ 2 ประเภท คือ

1. การเรียนรู้จากการสังเกต
2. การเรียนรู้จากการกระทำ

1. การเรียนรู้จากการสังเกต มนุษย์เรียนรู้การกระทำพฤติกรรมส่วนใหญ่จากการสังเกตตัวแบบ แล้วรับข่าวสารต่าง ๆ มาประมวลโดยการแปลงสภาพเป็นตัวแทนด้วยสัญลักษณ์ที่จะเป็นเครื่องหมายชี้แนะและการกระทำในโอกาสต่อมา โดยแบบดูราได้ให้ความหมายของสื่อตัวแบบกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต และบทบาทของการเสริมแรงในการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1.1 สื่อตัวแบบ การมีสื่อตัวแบบสามารถผ่านสื่อได้หลายประเภท คือ

1.1.1 การมีตัวแบบทางพฤติกรรม หมายถึง การมีตัวแบบทางพฤติกรรมให้บุคคลเห็น

1.1.2 การมีตัวแบบทางวาจา หมายถึง การมีตัวแบบที่พูดบอกหรือเขียนบอกว่าจะทำอะไร ได้อย่างไร

1.1.3 การมีตัวแบบสัญลักษณ์ หมายถึง การมีตัวแบบผ่านสื่อต่าง ๆ

1.2 กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตมี 4 กระบวนการ คือ

1.2.1 กระบวนการใส่ใจ หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์ใส่ใจและสนใจในการรับรู้พฤติกรรมของตัวแบบ

1.2.2 กระบวนการเก็บจำ การเรียนรู้จากการสังเกตจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้มาก หากผู้สังเกตสามารถเก็บจำพฤติกรรมของตัวแบบไว้ได้

1.2.3 กระบวนการกระทำ เป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตจะนำเอาการเก็บจำเป็นสัญลักษณ์มาแปลงเป็นการกระทำ

1.2.4 กระบวนการจูงใจ หมายถึง สิ่งของ ปฏิกริยาของผู้อื่น หรือ ปฏิกริยาของบุคคล ตนเอง ที่จะจูงใจให้บุคคลทำหรือไม่ทำพฤติกรรมหนึ่ง ๆ

1.3 บทบาทของการเสริมแรง ในการเรียนรู้จากการสังเกต แบนดูราเสนอทฤษฎีทางสังคมต่อบทบาทของการเสริมแรงในการเรียนรู้จากการสังเกตไว้ คือ

13.1 การเรียนรู้จากการสังเกตเกิดขึ้นโดยไม่ต้องมีสิ่งจูงใจภายนอก

13.2 ตัวจูงใจมีบทบาทขึ้นมาก่อนพฤติกรรมมากกว่าเกิดตามหลังพฤติกรรม

13.3 การเรียนรู้เงื่อนไขของการกระทำ เป็นกรณีพิเศษของการเรียนรู้จากการกระทำ

2. การเรียนรู้จากการกระทำ แบนดูราเห็นว่า การเรียนรู้จากการกระทำเป็นกรณีพิเศษของการเรียนรู้จากการสังเกต ในการเรียนรู้จากการกระทำ บุคคลกระทำพฤติกรรมหนึ่ง ๆ แล้วสังเกตผลที่เกิดขึ้น หากผลที่เกิดขึ้นเป็นผลดีสำหรับตัวเขา เขาก็จะเก็บจำการกระทำนั้น ๆ ไว้ เพื่อจะทำได้ในโอกาสหน้าอีก หากผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่ไม่ดีสำหรับตัวเขา เขาก็จะเก็บจำการกระทำนั้น ๆ ไว้ เพื่อตัดแปลงใหม่ให้เกิดผลดีหรือเพื่อจะ得不ทำเช่นนั้นอีก อย่างไรก็ตามหากจะเปรียบเทียบระยะเวลาที่ต้องใช้ในการเรียนรู้พฤติกรรมหนึ่ง ๆ การเรียนรู้จากการสังเกตจะใช้เวลาน้อยกว่า การเรียนรู้จากการกระทำมาก โดยเฉพาะการเรียนรู้พฤติกรรมที่ซับซ้อน การเรียนรู้จากการกระทำจะมีประโยชน์ชัดเจนในกรณีที่บุคคลพยายามคิดค้นพฤติกรรมใหม่ขึ้นมา

วิธีการเรียนรู้ทางสังคมสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. การปั้นพฤติกรรม หรือการปรับปรุงแต่งพฤติกรรมนี้ เป็นการจงใจสอนให้เด็กเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ตามที่ผู้สอนต้องการ ส่วนผู้ถูกปั้นส่วนใหญ่เป็นเด็ก การปั้นพฤติกรรมใช้หลักการเสริมแรงเข้าช่วย โดยการให้รางวัล ได้แก่ การชมเชย เช่น สอนให้เด็กยกมือไหว้ ในระยะแรกเด็กจะยกมือสะเปะสะปะ แม่หรือคนเลี้ยงให้ความสนใจหรือพอใจ โดยชมว่าสวย เด็กจะพยายามไหว้ได้ถูกต้อง สวยงามตามที่ผู้ใหญ่ต้องการ

2. การเรียนรู้โดยบังเอิญ เป็นการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งตัวแทนทางสังคมไม่ได้จงใจที่จะอบรมสั่งสอน เด็กจะเรียนรู้จากการกระทำบางอย่างของพ่อแม่ หรือผู้ใหญ่โดยไม่ตั้งใจ เช่น เด็กร้องไห้ โยเย แมรีบออุ้มชูปลอบโยนทุกครั้ง ในที่สุดเด็กจะกลายเป็นคนมีนิสัยโยเยได้

3. การเลียนแบบหรือการทำตาม เป็นการเรียนรู้ทางสังคมที่สำคัญ การยอมรับวัฒนธรรมและค่านิยมต่าง ๆ แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติตาม การเลียนแบบเกิดจากสาเหตุดังนี้

3.1 เกิดจากความใกล้ชิดสนิทสนม มีโอกาสให้ความรัก ความอบอุ่น และบำบัดความต้องการทางร่างกาย ก่อให้เกิดความพอใจและมีความสุข เช่น แม่เป็นคนที่ให้อาหาร ขนม น้ำ เครื่องนุ่งห่ม แก่เด็กเป็นประจำ ทำให้เด็กมีความสุขพอใจ ต่อมาความพอใจนี้จะถ่ายทอดไปตอบสนองต่อพ่อแม่เมื่อได้อยู่ใกล้ชิดกับแม่ ในที่สุดก็จะส่งผลถึงการทำตามคำสั่งสอนของแม่ พร้อมทั้งรู้สึกพอใจและมีความสุข

3.2 เกิดจากความคล้ายคลึงกันตั้งแต่หนึ่งอย่างขึ้นไป เช่น อายุใกล้เคียงกัน เป็นคนจังหวัดเดียวกัน มีค่านิยมบางอย่างคล้ายคลึงกัน

3.3 เกิดจากความรู้สึกที่เรียกว่าพลอยได้รับไปด้วย คือ เกิดความพอใจในผลการกระทำของผู้อื่น และพอใจเมื่อมีใครมาบอกว่าทำอย่างนั้นอย่างนั้นดี

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น จะก่อให้เกิดผลการเรียนรู้ ซึ่งกาเย (Gagne', 1984, pp.377 -385) ได้จำแนกประเภทของผลการเรียนรู้ออกเป็น 5 ประเภทด้วยกันคือ

1. ทักษะทางปัญญา ทักษะเหล่านี้บางครั้งเรียกว่า ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการ อันได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับมโนทัศน์ กฎ และกระบวนการ ตัวอย่างเช่น ความรู้เกี่ยวกับกฎ การคำนวณทางคณิตศาสตร์ เป็นต้น

2. ความรู้ทางภาษา หมายถึง ความสามารถในการบรรยายสิ่งต่าง ๆ เช่น บรรยายถึงประเภทและวิธีใช้เครื่องดับเพลิงแบบต่าง ๆ

3. ยุทธวิธีการคิด หมายถึง ความรู้ ความคิดที่ผู้เรียนนำมาประยุกต์ให้กับงาน ใหม่ ๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นความรู้เกี่ยวกับกระบวนการและความรู้ทางภาษาแล้ว ยังเป็น ความรู้ว่าจะใช้ ข้อมูลที่มีอยู่อย่างไร และเมื่อไรด้วย ตัวอย่างเช่น การเขียนบทความ เป็นต้น

4. ทักษะในการกระทำ หมายถึง ทักษะในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งต้อง อาศัยอวัยวะภายนอก เช่น การว่ายน้ำ การใช้เครื่องมือ การเขียนหนังสือ เป็นต้น

5. ทักษะการตัดสินใจ หมายถึง ความพึงพอใจที่จะเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เลือกที่จะ อ่าน นวนิยายในเวลาว่าง เป็นต้น

จากแนวคิดการเรียนรู้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามนุษย์มีการเรียนรู้ตลอดเวลา ซึ่งการเรียนรู้มีวิธีที่ต่าง ๆ กัน การเรียนรู้ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตน การ เสริมแรงและการลงโทษมีผลที่จะทำให้มนุษย์จะเก็บพฤติกรรมนั้นไว้หรือขจัดทิ้งไป ใน ขณะเดียวกัน เมื่อเกิดการเรียนรู้อย่างก่อให้เกิดผลของการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ด้วย ซึ่งใน ชีวิตของนักศึกษาก็เช่นเดียวกันที่มีการเรียนรู้ ทั้งทางด้านวิชาการและสังคม ก่อให้เกิด การปรับตัว เพื่อจะสามารถดำรงอยู่ในสังคมของมหาวิทยาลัยได้ตั้งแต่นักศึกษาก้าวเข้าสู่ มหาวิทยาลัยจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา

แนวคิดเรื่องการปรับตัว

ในชีวิตประจำวันบุคคลต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ ว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล หรือเกิดจากสภาพธรรมชาติที่อยู่รอบตัว สิ่งดังกล่าวนี้จะรบกวนดุลยภาพของบุคคล เป็นเหตุให้บุคคลต้องปรับเพื่อดำรงไว้ซึ่งความ มั่นคงของชีวิต โดยธรรมชาติของการดำรงชีวิต มนุษย์จำเป็นต้องดิ้นรนต่อสู้ และเผชิญ กับปัญหาต่าง ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิด ขึ้นภายในตัวมนุษย์ ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่รบกวนทำให้เกิดความคับข้องใจ ขัดแย้ง วิตกกังวล

เป็นผลให้บุคคลมีความตึงเครียดทางจิตใจและอารมณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยธรรมชาติมนุษย์พยายามที่จะรักษาความสมดุลย์ของร่างกาย จิตใจและอารมณ์ด้วยตนเองเพื่อสภาพความสมดุลย์หรือสุขสบายให้มากที่สุด วิธีการที่ใช้เพื่อผ่อนคลายหรือ ลดความตึงเครียดที่เกิดขึ้นอาจเป็นในรูป ปฏิกริยาหรือความคิด ทุกอย่างจัดว่าเป็นการปรับตัวทั้งสิ้น (พิชญ์ ประเสริฐสินธุ์, 2527, หน้า 274)

ในเรื่องของการปรับตัวนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายท่าน ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การปรับตัวในส่วนบุคคล หมายถึง ความคิด ความรู้สึก ความต้องการภายในของแต่ละคน แรงขับส่วนหนึ่งจะเกิดจากสภาพทางสรีระของบุคคล เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้ อีกส่วนหนึ่งเกิดจากสภาวะทางจิตซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ ซึ่งประกอบด้วยคำจำกัดความของ

คราว และ คราว (Crow and Crow, 1967) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล การศึกษาการปรับตัวของมนุษย์มักจะมีปัญหา ซึ่งการปรับตัวของแต่ละบุคคลจะสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสาเหตุหลายประการ ยิ่งกว่านั้น โดยธรรมชาติของมนุษย์มีความ ซับซ้อนมากเกินกว่าที่จะยืนยันได้ว่าสาเหตุต่าง ๆ ที่มาร่วมกันนั้น จะมีเฉพาะอย่างต่อแบบแผนพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เช่น ปัจจัยสภาพแวดล้อมเหมือนกัน อาจจะมีผลทำให้คนหนึ่งถูกกดดันหรือเคร่งเครียดมาก แต่กับอีกคนหนึ่งอาจจะมีผลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น สภาวะการปรับตัวของแต่ละบุคคลโดยทั่วไป จะพิจารณาถึงแบบแผนอุปนิสัยของพฤติกรรมและทัศนคติ ลักษณะท่าทีและรูปแบบพฤติกรรมอาจจะเท่ากับเป็นปัจจัยของการปรับตัว เช่น การเจ็บป่วยร้ายแรงหรือการอ่อนล้าอย่างที่สุด ซึ่งอาจจะเป็นเพราะ การปรับตัวไม่ดีพอ มนุษย์นั้นมีสิ่งเหมือน ๆ กันหลายกรณี แต่ก็มีความแตกต่างกันในด้านกายภาพ ด้านสุขภาพ ความมากน้อยของการตื่นตัวทางจิตใจและสภาวะทางอารมณ์

ลาซารัส (Lazarus, 1969, pp.18) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการปรับตัวว่ามีจุดเริ่มต้นจากการปรับตัวทางชีววิทยา เรียกว่า Adaptation ซึ่งเป็นความคิดพื้นฐานทางทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วินที่เชื่อว่า เผ่าพันธุ์ที่แข็งแรงเท่านั้น จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับ

สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และสามารถดำรงเผ่าพันธุ์อยู่ได้ นักจิตวิทยาได้ยืมเอาความคิดนี้มาแล้ว ใช้คำว่า Adjustment แทนคำว่า Adaptation นอกจากนี้ยังกล่าวว่าการปรับตัวของมนุษย์ เป็นไปตามแรงผลักดันสองอย่างคือ

1. แรงผลักดันจากภายนอก เกิดจากการที่มนุษย์ต้องอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม การที่มนุษย์จะต้องอยู่ร่วมกัน และต้องผูกพันกับผู้อื่น ดังนั้น คนเราจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับ สภาพแวดล้อมและสังคม ซึ่งเริ่มตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่

2. แรงผลักดันจากภายใน อันได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ และความอบอุ่น เพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยความสะดวกสบาย และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากสภาวะทางจิต ซึ่งเป็นผลของการเรียนรู้ เช่น ความต้องการความอบอุ่นใจ ความต้องการเป็นที่ยอมรับ ของสังคม และความต้องการความสำเร็จ

ลลอ ฮุดางกูร (2522, หน้า 58) กล่าวว่า การปรับตัวของบุคคลโดยทั่วไปนั้นแบ่ง ออกได้ 2 ประเภท คือ การปรับตัวด้านร่างกายและการปรับตัวด้านจิตใจ ซึ่งการปรับตัว ด้านร่างกายนั้นเป็นการปรับตัวต่อสิ่งเร้า โดยการเปลี่ยนแปลงการทำงานส่วนประกอบ โครงสร้างเพื่อรักษาความสมดุลของชีวิต ส่วนการปรับตัวด้านจิตใจเป็นปฏิสัมพันธ์ของ บุคคลกับสิ่งเร้า โดยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม บุคลิกภาพ ความเชื่อ ความคิด เพื่อ ขจัดความตึงเครียดและให้มีดุลยภาพหรือความสงบสุขของจิตใจ ทินดอลล์ (Tindall, 1959, pp.76) ได้กล่าวถึงลักษณะการปรับตัวที่ดีไว้ 6 ประการ คือ

1. รักษาและคงไว้ซึ่งบุคลิกภาพ โดยอาศัยความสามารถในการผสมผสาน ความต้องการของตนกับพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อสนองความต้องการนั้น โดยพฤติกรรม ดังกล่าวต้องเข้ากันได้กับสิ่งแวดล้อม

2. การปฏิบัติตามปทัสฐานของสังคม

3. การยอมรับสภาพความเป็นจริง

4. มีความมั่นคง

5. มีวุฒิภาวะ

6. มีอารมณ์ในลักษณะที่เป็นปกติเสมอ คือ สามารถควบคุมอารมณ์ไม่ให้พุ่ง
 ช่านไปกับสิ่งแวดล้อมภายนอก กล่าวคือ เมื่อพบกับความลำบากก็ไม่เสียใจจนหมดกำลัง
 ใจที่จะต่อสู้อุปสรรค เมื่อประสบความสำเร็จก็ไม่ดีใจจนลืมหืมตา

2. การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคม หมายถึง ข้อเรียกร้องอันเกิดจาก
 สภาพแวดล้อมและสังคม มนุษย์จะต้องมีปฏิกริยาโต้ตอบและปรับพฤติกรรมให้สอดคล้อง
 ซึ่งประกอบ ด้วยคำจำกัดความของ

เออร์วิง (Irving, 1983, pp.345) ให้ความหมายของการปรับตัว หมายถึง
 การปะทะสังสรรค์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมของเขา แต่ละบุคคลพยายามที่จะบรรลุความ
 ต้องการและไปถึงเป้าหมายของตน ในขณะที่เดียวกันบุคคลที่อยู่ภายใต้ความกดดันจาก
 สภาพแวดล้อมเพื่อให้มีพฤติกรรมในทางที่ถูกต้อง การปรับตัวนำไปสู่ความปรองดอง
 ระหว่างความต้องการของบุคคลและสิ่งแวดล้อม

โสภา ชูพิกุลชัย (2528, หน้า 140) กล่าวว่าไว้ว่า การปรับตัว หมายถึง ความ
 สามารถ ในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ความเป็นอยู่ โดยต้องคำนึงถึงความจริงต่าง ๆ
 นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขภายใต้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ
 ของสังคม สมาคมต่าง ๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นต้น

สุชา จันท์นเอ็ม และสุรางค์ จันท์นเอ็ม (2521, หน้า 71) ให้ความหมายของ
 การปรับตัวว่าเป็นการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ทำให้บรรลุเป้าหมายปลายทางใน
 สิ่งแวดล้อมของตน มนุษย์ทุกคนจะต้องมีการปรับตัว โดยที่แต่ละคนจะมีแบบแผนในการ
 ปรับตัวแตกต่างกันออกไป เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งนอกจากตอบสนอง
 ความต้องการด้านร่างกายแล้ว ยังตอบสนองความต้องการทางอารมณ์และทางสังคมด้วย
 เมื่อได้รับในสิ่งต้องการแล้ว ความตึงเครียดต่าง ๆ ผ่อนคลายไป

ประดินันท์ อุปรมัย (2528, หน้า 52) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวที่ดี
 หมายถึง การที่บุคคลทำตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ได้อย่างดี และมีความสุข โดย
 การพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับบุคคลอื่นและสภาพการณ์ต่าง ๆ ของสังคมที่ตนอยู่ เพื่อ
 ลดความเครียดหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

รัตนา ยัญทิพย์ (2522, หน้า 20) ได้กล่าวว่า การปรับตัวได้ดีนั้น จะมีการแสดงออก ดังนี้

1. มีความเชื่อมั่นในตัวเอง หมายถึง มีความภาคภูมิใจในตนเอง ไม่มีปมด้อย ไม่เกรงกลัวตำแหน่งหรือความยิ่งใหญ่ ไม่ก้าวร้าว ขณะเดียวกันก็ยอมรับความสามารถและความสำเร็จของผู้อื่น
2. ยอมรับสภาพความเป็นจริง มีความกล้าที่จะเผชิญกับชีวิตแม้ว่าจะมีเหตุร้าย บางขณะก็ไม่ท้อแท้ กล้าที่จะต่อสู้เต็มกำลังความสามารถ
3. มีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น เป็นผู้ที่มองบุคคลอื่นในแง่ที่ปราศจากอคติใด ๆ
4. ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม หมายความว่า ไม่เป็นผู้ที่มีแต่ความเบื่อหน่าย มีความทะเลาะวิวาทบ่อย ๆ และไม่ยุติธรรมต่อบุคคลอื่น
5. ไม่เป็นผู้ที่มีความประพฤติด้อยหน้า เป็นบุคคลที่สามารถนำเอาเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้ว มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่เป็นคนเก็บตัว
6. สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี มีใจกว้างพอที่จะรับฟังความคิดเห็นแล้วข้อโต้แย้งของผู้อื่น
7. ปราศจากนิสัยทางจิตที่กระทบกระเทือนบุคลิกภาพ
8. มีความเข้าใจและยอมรับสภาพของตนเอง
9. ปฏิบัติตามระเบียบของสังคมนั้นคือ ทำตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานของสังคม
10. มีความรู้สึกเป็นอิสระ รู้สึกว่าตนไม่ถูกบังคับ

ทฤษฎีการปรับตัวของโรเจอร์, (Rogers อ้างใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536, หน้า 109) มี 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นต้นตัวในการรับข่าวสาร ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะเกิดการตื่นตัวและรับทราบเรื่องที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง เป็นขั้นที่สมาชิกได้ทราบว่ามีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้น แหล่งที่ได้ข่าวจะมาจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน พ่อค้า และสื่อมวลชนต่าง ๆ

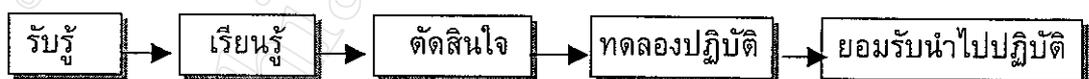
2. **ขั้นสนใจหาข่าวสารเพิ่มเติม** เมื่อเกิดความตื่นตัวในการรับข่าวสาร ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะสนใจหารายละเอียดของข่าวสารนั้นเพิ่มเติมขึ้น อาจจะเข้าไปศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่หรือผู้นำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใหม่นั้น ๆ

3. **ขั้นประเมินผล** ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะนำรายละเอียดของข่าวสารมาพิจารณา ประเมินผลดีผลเสียของข่าวสารว่าหากตนนำมาปฏิบัติในสังคมแล้วจะเกิดประโยชน์มากน้อยเพียงใด เป็นขั้นของการตัดสินใจ หรือช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อในการคิดว่าสิ่งใหม่นั้น ดีแค่ไหน เพียงใดมีอะไรเป็นผลดีและผลเสียบ้าง

4. **ขั้นการทดลองปฏิบัติ** ผลจากการประเมินของผู้รับการเปลี่ยนแปลง ผู้รับการเปลี่ยนแปลงอาจจะนำสิ่งใหม่หรือวัฒนธรรมใหม่นั้นมาทดลองปฏิบัติดู บางสังคมผู้รับการเปลี่ยนแปลงอาจจะไม่มีการทดลองปฏิบัติและได้ข้ามขั้นต่อไปเลย

5. **ขั้นยอมรับ** ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะนำสิ่งใหม่หรือวัฒนธรรมมายึดถือปฏิบัติ เป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้นไป เมื่อผ่านขั้นการทดลองปฏิบัติหรือจากขั้นประเมินผลข้ามขั้นมาสู่ขั้นการยอมรับเลยก็ได้

จากทฤษฎีการปรับตัวของโรเจอร์ตั้งกล่าว สรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้



แผนภูมิที่ 3 แสดงทฤษฎีการปรับตัวของโรเจอร์

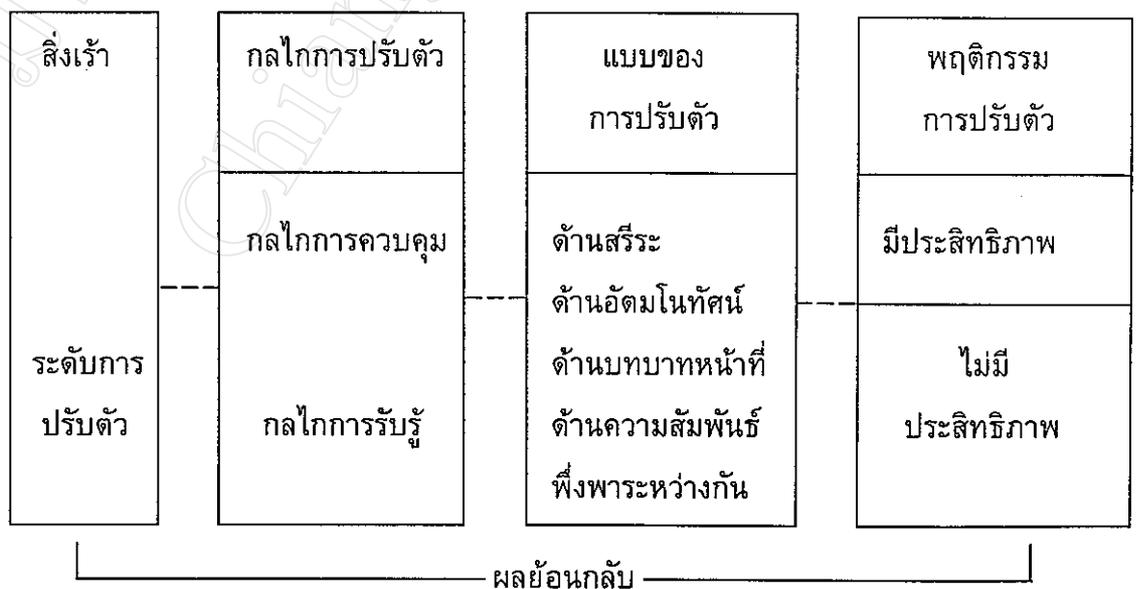
ทฤษฎีการปรับตัวของรอย (The Roy Adaptation Theory)

ทฤษฎีการปรับตัวของรอย สำคัญตามความเชื่อของรอยนั้น คือการมองมนุษย์เป็นระบบหนึ่ง คือ ระบบชีวิต และรอยได้มองระบบชีวิตตามแนวความเชื่อของทฤษฎีพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิตอีกด้วย ซึ่งมีความเชื่อว่ามีมนุษย์เป็นหน่วยเดี่ยว ไม่อาจแยกร่างกายและจิตใจออกจากกันได้ สิ่งกระทบใด ๆ ก็ตามที่เข้ามาสู่ระบบชีวิต ไม่ว่าจะเข้ามากระทบโดยตรงต่อหน่วยย่อยใด ๆ ก็จะมีผลกระทบกระเทือนไปทั้งระบบ และการตอบ

สนองที่เกิดขึ้นจะเป็นการตอบสนองร่วมอันเกิดจากการทำงานประสานสัมพันธ์ของหน่วยย่อย ๆ นั้นเอง

การปรับตัวของมนุษย์ หรือการปรับตัวของบุคคล ซึ่งบุคคลตามแนวความคิดของรอย หมายถึง บุคคลเดี่ยว ครอบครัว ชุมชนหนึ่ง หรือสังคมหนึ่งก็ได้ บุคคลคือ ระบบการปรับตัวระบบหนึ่ง ระบบบุคคลนี้ได้รับตัวป้อนจากสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แนวคิดเกี่ยวกับระบบการปรับตัวของรอยเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว และแนวคิดเกี่ยวกับระบบเข้าด้วยกัน การนำแนวคิดเกี่ยวกับระบบมาใช้กับบุคคล รอยมองว่าบุคคลเป็นระบบของสิ่งมีชีวิตระบบหนึ่ง ซึ่งต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้บุคคลต้องมีการปรับตัวเพื่อรักษาความมั่นคงภายในของตนเอง รายละเอียดเกี่ยวกับระบบการปรับตัวของบุคคลสามารถแสดงแผนผังดังนี้

ปัจจัย ----- กระบวนการ ----- การแสดงออก ----- ผลลัพธ์



แผนภูมิที่ 4 แสดงระบบการปรับตัวของบุคคล (Roy, อ้างใน บุชนง จันทเลิศ, 2539, หน้า 17)

จากแผนภาพ พบว่าระบบการปรับตัวของบุคคลประกอบไปด้วย

1. ปัจจัยนำเข้า

1.1 สิ่งเร้า หมายถึง สิ่งเร้าภายใน ซึ่งเป็นสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นภายในตนเอง หรือสิ่งเร้าภายนอก ซึ่งเป็นสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมภายนอก โดยมีลักษณะของสิ่งเร้าใน 3 ลักษณะดังนี้

1.1.1 สิ่งเร้าโดยตรง คือ สิ่งเร้าที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น เช่น กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดไปหล่อเลี้ยง การถูกออกจากงาน หรือการสูญเสียบุคคลที่เป็นที่รัก

1.1.2 สิ่งเร้าร่วม คือ สิ่งเร้าอื่น ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น นอกเหนือจากสิ่งเร้าโดยตรง และมีความเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของบุคคลนั้น โดยทั่วไปจะรวมถึงองค์ประกอบทางด้านพันธุกรรม ระบบพัฒนาการของบุคคล บุหรี่ ยา สุรา ยาเสพติดที่บุคคลใช้ การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง บทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล ความเป็นตัวของตัวเองแบบแผนสัมพันธภาพทางสังคม แบบแผนการต่อสู้อุปสรรค วัฒนธรรมประเพณี ศาสนา และ ความเครียดของบุคคล

1.1.3 สิ่งเร้าแฝง หมายถึง ลักษณะของบุคคลซึ่งเป็นอยู่ในขณะนั้น และมี ความเกี่ยวข้องหรือมีผลต่อสถานการณ์นั้น ๆ เช่น ความเชื่อ ทศนคติ อุปนิสัย ประสบการณ์เดิม หรือบุคลิกเฉพาะตัวของบุคคล

1.2 ระดับการปรับตัว คือ ความสามารถของบุคคลที่จะเผชิญกับสิ่งเร้าในขณะนั้นที่เป็นสิ่งเร้าโดยตรง สิ่งเร้าร่วมและสิ่งเร้าแฝง ซึ่งระดับการปรับตัวของบุคคลจะมีขอบเขตจำกัดของแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับประสบการณ์การปรับตัวที่ผ่านมา ถ้าสิ่งเร้านั้นอยู่ในขอบเขต บุคคลก็จะปรับตัวได้ในทางบวก แต่ถ้าสิ่งเร้านั้นอยู่นอกขอบเขตจำกัด บุคคลนั้นก็ไม่สามารถปรับตัวได้

2. กระบวนการปรับตัว กลไกที่บุคคลใช้ในกระบวนการปรับตัว 2 วิธี และทั้ง 2 วิธี รอยถือว่าเป็นระบบย่อยของบุคคลที่มีการทำงานร่วมกัน ซึ่งได้แก่

2.1 กลไกการควบคุม เป็นกลไกการปรับตัวที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ โดยที่บุคคลไม่รู้สึกรู้ตัว เป็นการทำงานร่วมกันของระบบประสาท ระบบต่อมไร้ท่อ และส่วนของการรับรู้และการตอบสนองที่ประสานกัน เพื่อควบคุมการทำงานของร่างกายให้สมดุล

2.2 กลไกการรับรู้ เป็นกลไกการเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งในภาวะที่รู้ตัวและในภาวะที่ไม่รู้ตัวเป็นอัตโนมัติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ

- การรับรู้ รวมถึงการกลั่นกรองรับรู้สิ่งที่ทันใจ การประมวลข้อมูลและความจำ
- การเรียนรู้ ซึ่งรวมถึง การเลียนแบบ การสนใจ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง
- กระบวนการตัดสินใจ การแก้ปัญหา
- อารมณ์ การใช้กลไกทางจิต

การทำงานในส่วนที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจและสังคม เป็นการรับรู้ของบุคคลและกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลในบุคคล ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ การตัดสินใจและอารมณ์

3. การแสดงออกของบุคคล การแสดงออกหรือปฏิกิริยาตอบสนองของบุคคลจากการทำงานของกลไกทั้ง 2 วิธี เป็นการแสดงออกตามแบบของการปรับตัวที่มีอยู่ 4 แบบด้วยกัน (Roy, 1976, pp.14 - 15) คือ

3.1 การปรับตัวตามความต้องการด้านสรีระ เป็นการปรับตัวเพื่อรักษาความมั่นคงทางด้านสรีระ ซึ่งจะครอบคลุมความต้องการพื้นฐานในเรื่องต่อไปนี้

- การออกกำลังกาย
- อาหาร
- การขับถ่าย
- น้ำและอิเล็กโตรไลต์
- ออกซิเจน
- การไหลเวียนของโลหิต
- การควบคุมอุณหภูมิ การรับความรู้สึก และระบบต่อมไร้ท่อ

3.2 การปรับตัวด้านการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง เป็นการปรับตัวแบบมุ่งที่จะรักษาความมั่นคงทางด้านจิตใจ เป็นความเชื่อและความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองเกี่ยวกับความรู้สึก เชื้อมั่น การมองเห็นคุณค่าของตนเอง การยอมรับความเป็นจริง และความรู้สึกนี้เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกของบุคคล การปรับตัวแบบนี้อาจแบ่งออกเป็น 2 แบบย่อย ดังนี้

3.2.1 การปรับตัวด้านการรับรู้เกี่ยวกับตนเองส่วนกายภาพ เป็นการปรับตัว ในส่วนที่เกี่ยวกับการยอมรับรูปร่างกายภาพของตน ซึ่งรวมถึงลักษณะเฉพาะตน การทำหน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เรื่องเพศ ภาวะสุขภาพดีและความเจ็บป่วย และบุคลิกภาพของตน

3.2.2 การปรับตัวด้านการรับรู้เกี่ยวกับตนเองส่วนบุคคล เป็นการปรับตัวเกี่ยวกับตนเองในด้านต่าง ๆ ได้แก่

- ด้านศีลธรรมจรรยา
- ด้านความมั่นคงในตนเอง
- ด้านปณิธานและความคาดหวังในตนเอง
- ด้านความรู้สึกมีคุณค่าในของตน

3.3 การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ เป็นการปรับตัวเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคม เป็นการกระทำตามบทบาทที่สังคมคาดหวังได้อย่างเหมาะสม ซึ่งรอยได้ระบุแบบต่าง ๆ ของการกระทำตามบทบาทของแต่ละคนไว้ดังนี้

- บทบาทปฐมภูมิ เป็นบทบาทตามระดับพัฒนาการของบุคคล ได้แก่ บทบาทเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ และวัยชรา เป็นต้น

- บทบาททุติยภูมิ เป็นบทบาทตามสถานภาพของบุคคลในครอบครัวที่ต้องกระทำในช่วงเวลานั้น ๆ เช่น บทบาทการเป็นสามี ภรรยา พ่อ แม่

- บทบาทตติยภูมิ บทบาทนี้เป็นบทบาทชั่วคราวที่บุคคลแต่ละคนเลือกเพื่อให้บรรลุเป้าหมายบางอย่างในชีวิต

3.4 การปรับตัวด้านความสัมพันธ์พึ่งพาระหว่างกัน มีเป้าหมายเพื่อความมั่นคงทางสังคมของบุคคล การพึ่งพาระหว่างกัน หมายถึง สมดุลระหว่างการ เป็นตัวของตัวเองและพึ่งพาผู้อื่นในสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล พฤติกรรมการพึ่งพาผู้อื่นครอบคลุม

พฤติกรรมต่อไปนี้เป็น การขอความช่วยเหลือ การแสวงหาความสนใจและการแสวงหาความรัก พฤติกรรมการเป็นตัวเอง ซึ่งครอบคลุมการริเริ่มการต่อสู้อุปสรรค การแสวงหาความพึงพอใจจากการทำงานและการดำรงชีวิต พฤติกรรมที่แสดงถึงความบกพร่องในการปรับตัวด้านนี้ แสดงออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. พฤติกรรมการพึ่งพาอาศัยผู้อื่นไม่เหมาะสม ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นมากเกินไปจนเกินความจำเป็น
2. พฤติกรรมการพึ่งพาตนเองไม่เหมาะสม ซึ่งจะก่อให้เกิดอันตรายต่อตนเองได้เช่นกัน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาการปรับตัวด้านความสัมพันธ์ พึ่งพาระหว่างกันซึ่งเป็นการปรับตัวในมิติทางสังคม เพื่อคงไว้ซึ่งความสมดุลทางสังคม ด้านความสัมพันธ์ พึ่งพาระหว่างกันในกรอบแนวคิดของรอย

นอกจากนั้นแบบของการปรับตัวทั้ง 4 แบบนั้นมีความสัมพันธ์กัน รอย (Roy, 1976, pp.352) ได้ระบุข้อเสนอดังต่อไปนี้ที่แสดงถึงความสัมพันธ์กัน ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอก อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับแบบของการปรับตัวมากกว่าหนึ่งแบบพร้อม ๆ กันก็ได้
2. พฤติกรรมการปรับตัวหนึ่งพฤติกรรม อาจเป็นการแสดงออกของการไม่มีประสิทธิภาพของการปรับตัวมากกว่าหนึ่งแบบ
3. แบบของการปรับตัวแต่ละแบบ อาจจะทำเป็นเสมือนสิ่งเร้าโดยตรง สิ่งเร้าร่วม หรือสิ่งเร้าแฝง ของแบบการปรับตัวแบบอื่นก็ได้

จากแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่อธิบายถึงการปรับตัวของมนุษย์ ทำให้เราเข้าใจถึงพื้นฐานและที่มาของการปรับตัวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เราไม่สามารถจะกล่าวได้ว่าการปรับตัวของบุคคลได้พัฒนามาจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเท่านั้น จากแนวคิดทฤษฎีการปรับตัวดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า การปรับตัวของบุคคลมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น สภาพทางสรีระของบุคคล สภาวะทางจิต แรงผลักดันจากภายนอก แรงผลักดันจากภายใน สิ่งแวดล้อม สังคม การรับรู้ การเรียนรู้ การตัดสินใจ การ

ทดลองปฏิบัติ การนำไปปฏิบัติ สิ่งเร้า ระดับการปรับตัว การแสดงออกของบุคคล เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ย่อมส่งผลให้บุคคลแต่ละคนมีกลไกในการปรับตัวที่แตกต่างกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การที่คนในสังคมมีความคิด การปฏิบัติที่เหมือนๆ กันทั้งสังคม แสดงถึงการยอมรับในคุณค่านั้นๆ จึงมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา ดังนั้น การศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมจะต้องพิจารณาทั้งชุมชนว่า มีการปรับตัวหรือมีแนวโน้มการปรับตัวในเรื่องใดทิศทางใด

การปรับตัวทางวัฒนธรรมขึ้นกับบริบทของสังคมว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางใดในยุคข้อมูลข่าวสาร อุตสาหกรรมการค้าเสรี และการบริการ ประกอบกับการศึกษาที่ขยายตัวไปมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในชุมชนทั้งในเมืองและชนบท โดยเฉพาะด้านการผลิต ความเชื่อ และความสัมพันธ์ในชุมชน การปรับตัวอาจเป็นลักษณะของการผสมกลมกลืน การยืม การประดิษฐ์ การผสมผสานทางวัฒนธรรม และการยอมรับสิ่งใหม่ของบุคคลและชุมชน การปรับตัวของบุคคลและชุมชนมีสาเหตุตัวแปรและองค์ประกอบหลายอย่างด้วยกัน การปรับตัวทางวัฒนธรรมบางครั้งนักมนุษยวิทยาชาวอเมริกันใช้คำว่า "การผสมกลมกลืนหรือการกลืนกลายทางวัฒนธรรม" ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้แล้วการยืมการประดิษฐ์สิ่งใหม่หรือการยอมรับสิ่งใหม่ก็เป็นองค์ประกอบของการปรับตัวเช่นกัน การกลืนกลายทางวัฒนธรรมเป็นผลมาจากการติดต่อกันระหว่างกันของสังคมที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ซึ่งอาจจะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาในแบบแผนวัฒนธรรมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือสองฝ่าย (จุฑารัตน์ เมืองแก้ว, 2537, หน้า 18)

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการดูดกลืนซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่แตกต่างกันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือทำให้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมหมดสิ้นไป เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งยอมรับและทำตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจะผ่านไปยังชนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากการขัดเกลาทางสังคม กลุ่มแรกที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมคือ ครอบครัว เมื่อโตขึ้นมีการติดต่อกับคนอื่นหรือต้องเข้าโรงเรียน

มหาวิทยาลัย และเมื่อประกอบอาชีพในหน่วยงานใด องค์การนั้นก็ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้ด้วย (อุทัย หิรัญโต, 2519, หน้า 165-166)

บรรพต วีระสัย (2514, หน้า 36) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจุดเริ่มต้นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม สรุปได้ว่าการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ทำให้ความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมของบุคคลหรือกลุ่มชนในสังคมหนึ่งหมดสิ้นไปหรือลดน้อยลงไป จนทำให้รู้สึกว่สังคมนั้นมิได้มีการแตกต่างกันในทางวัฒนธรรม โดยทั่วไปแล้วกระบวนการแห่งการผสมกลมกลืนนั้น แม้ว่าชนกลุ่มน้อยจะเป็นฝ่ายรับวัฒนธรรมจากชนกลุ่มใหญ่ของสังคมเป็นส่วนมากก็ตาม แต่ชนกลุ่มน้อยก็อาจจะเป็นฝ่ายให้ได้ด้วย เป็นกระบวนการสองแนวทาง ซึ่งการให้และการรับวัฒนธรรมนั้น มักจะเกิดขึ้นโดยการไม่ตั้งใจ ไม่รู้ตัว ไม่มีการบังคับ หรือไม่มีข้อกำหนดใด ๆ อย่างแน่ชัด โดยจะมีลักษณะเป็นการเรียนรู้โดยจิตใต้สำนึกทั้งผู้ให้และผู้รับทางวัฒนธรรม ต่างก็พยายามที่จะปรับตัว หรือทำตนให้เหมาะสมกับ วัฒนธรรมในขณะนั้น ในระยะเวลาต่อมา ย่อมจะมีการผสมกลมกลืนกันขึ้น เพราะต่างฝ่ายต่างก็พยายามที่จะปรับตัวเข้าหากัน

ส่วนการยอมรับสิ่งใหม่ก็เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นของมนุษย์ เมื่อบุคคลและชุมชนมีความรู้สึกว่สิ่งปฏิบัติใหม่ ๆ นั้น ๆ เป็นสิ่งที่ดีเหมาะสม โดยอาจจะรับมาทั้งหมด ในบางครั้งอาจจะรับเพียงบางส่วน บางครั้งอาจจะนำมาผสมผสานกับของเดิมอย่างมีจุดประสงค์และเหมาะสมกับสภาพความต้องการของตนและชุมชน

การยอมรับสิ่งใหม่หรือวัฒนธรรมใหม่ มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในด้านที่เป็นตัวการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมเดิมของตน อันเป็นผลทำให้เกิดการปรับตัว การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงระเบียบ แบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีและแนวพฤติกรรมของคนในสังคม การที่ในสังคมจะยอมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับ การยอมรับของคนในสังคมนั้นต่อวัฒนธรรมใหม่ หากมีการยอมรับมากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมก็มีมาก และหากมีการยอมรับน้อยการเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นน้อย ซึ่ง อร กุ้งแก้ว (2522) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน

วัฒนธรรมเดิมของตน อันเป็นผลทำให้เกิดการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่หรือเป็นเรื่องของการยอมรับเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปปฏิบัตินั้น เห็นว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สรุปได้ คือ

1. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงนั้นผู้นำจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือมีความสามารถในการวางแผนคาดคะเน มีความสามารถในการถ่ายทอดข่าวสาร มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่นำไปเผยแพร่ และมีความสามารถในการเลือกสื่อกลางในการติดต่อ

2. สิ่งปฏิบัติใหม่ ๆ หรือความคิดที่จะนำไปเผยแพร่เพื่อให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่นั้น ต้องเป็นวัฒนธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ไม่ยุ่งยาก ประหยัด และเหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่แล้ว และเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งเรดฟิลด์ (Redfield อ้างใน ชาตชาย มีเกิดมูล, 2529) กล่าวไว้ว่า เมื่อคนมาอยู่ร่วมกัน คนจะสร้างระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นใช้เพื่อให้สังคมเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ นั้น จะกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ของสังคม

3. ผู้รับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานโดยทั่วไป ความสามารถในการรับข่าวสาร ตลอดจนทัศนคติที่มีต่อสิ่งใหม่ต่อผู้นำการเปลี่ยนแปลงและต่อตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนี้มีขั้นตอนในการเปลี่ยนแปลงอันจะนำไปสู่การยอมรับทางวัฒนธรรม โดยแบ่งการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่ง เป็นกลุ่มผู้ที่สนใจในสภาพสังคม วัฒนธรรมเดิม ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มผู้ที่อยากจะเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมแต่ไม่ทราบทิศทางในการเปลี่ยนแปลง ต้องมีผู้นำหรือมีผู้นำการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงหรือการยอมรับวัฒนธรรมจึงจะเกิดขึ้น ส่วนกลุ่มที่สามเป็นกลุ่มผู้ที่พร้อมจะยอมรับหรือยอมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หากเกิดความขัดข้องทางวัฒนธรรมในสังคมขึ้น หรือแม้ไม่เกิดการขัดข้องขึ้นในสังคม แต่ถ้ามีผู้นำก็จะสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม

4. สภาพสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ สภาพสังคมและวัฒนธรรมเดิมจะเอื้ออำนวยต่อการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ได้แค่ไหน อย่างไร เช่น ระบบการถือครองที่ดิน องค์การทางสังคม สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนความเชื่อค่านิยมบางประการของคนในสังคมในด้านค่านิยม คลัสเนอร์ (Klausner อ้างใน ชาตชาย มีเกิดมูล, 2529)

กล่าวถึงการยอมรับวัฒนธรรมในสังคมทั่ว ๆ ไปว่า การยอมรับวัฒนธรรมใหม่เกิดขึ้นจากการมีค่านิยมเป็นพื้นฐาน เพราะค่านิยมของสังคมใดก็ตามเมื่อได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติเป็นเวลานาน ๆ เข้า ก็จะกลายเป็นระเบียบปฏิบัติของสังคมนั้น ๆ กาลเวลาและความเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมจะทำให้ ระเบียบปฏิบัติ นั้น ๆ กลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ของสังคมนั้นได้ ส่วนในด้านความเชื่อ แฮมมอนด์ (Hammond อ้างใน ชาติชาย มีเกิดมูล, 2529) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและทางสังคม ซึ่งทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่นั้นมีพื้นฐานที่สำคัญก็คือ ความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ความเชื่อจะทำให้เกิดการยอมรับและปรับตัวตามวัฒนธรรมใหม่หรืออาจจะทำให้เกิดการไม่ยอมรับก็ได้

5. สมรรถภาพในการดำเนินงานของสถาบันที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะทำให้กลุ่มคนนั้น ๆ เห็นถึงผลประโยชน์ หรือเสียประโยชน์ในการยอมรับวัฒนธรรมใหม่แค่ไหน เช่น สถาบันสินเชื่อ สถาบันวิจัยและส่งเสริมการเกษตร การตลาด สื่อมวลชนและโครงสร้างทางสังคม เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะเห็นได้ว่าการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม การผสมผสานทางวัฒนธรรมและการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการปรับตัวของบุคคล ซึ่งนักศึกษาจะต้องจากสังคมและวัฒนธรรมเดิมเข้าสู่สังคมและวัฒนธรรมใหม่ ในขณะที่เดียวกันนักศึกษาก็อาจจะนำวัฒนธรรมจากสังคมเดิมของตนเผยแพร่แก่สังคมใหม่ หรืออาจจะมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในสังคมใหม่ ดังนั้น นักศึกษาจะต้องพยายามปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมใหม่ให้ได้ จึงจะทำให้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุข

แนวคิดเรื่องกลุ่มและการรวมกลุ่ม

ธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ดังจะเห็นได้ว่าตั้งแต่มนุษย์มีชีวิตเกิดขึ้นมามีกลุ่มที่จะต้องสังกัดหรือเป็นสมาชิก กลุ่มแรกก็คือกลุ่มครอบครัว กลุ่มญาติพี่น้อง และเมื่อเจริญเติบโตก็จะมีกลุ่มที่ตัวเองต้องเข้าไปสังกัดอีกมากมายหลายกลุ่ม ตามเงื่อนไขของอาชีพ สถานที่ ความสนใจ เป็นต้น ตัวอย่างการรวมกลุ่มที่พบเห็นในชื่อต่าง ๆ เช่น บริษัท หมู่บ้าน สมาคม ชมรม สโมสร สถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น การเข้ากลุ่ม

ของมนุษย์กรณี que เลือกได้มีหลายสาเหตุ พนม ลิ้มอารีย์ กล่าวว่ มนุษย์ต้องการมีเพื่อนฝูง มีกลุ่มสังกัด เพื่อความสนุกสนานรื่นรมย์ ความรักความห่วงใย การยอมรับ ความมีอิสระ หรือความต้องการความก้าวหน้าในการทำงานและความมีชื่อเสียง (พนม ลิ้มอารีย์, 2529, หน้า 7)

กลุ่ม หมายถึง กลุ่มคนที่มารวมกันไม่เพียงแต่มีความใกล้ชิดกัน แต่มีการกระทำต่อกันทางสังคม มีการเข้าและตอบสนองซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กันตามสถานภาพและบทบาท มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความเชื่อและค่านิยมร่วมกัน (Horton & Chester, 1976, pp.148-149 อ้างใน ณรงค์ เล็งประชา, 2537, หน้า 76)

กลุ่ม หมายถึง การรวมตัวของบุคคลซึ่งมีการเร่ร่อนระหว่างกัน และมีจุดมุ่งหมายปลายทางร่วมกัน และการเป็นสมาชิกในกลุ่มทำให้ความต้องการของแต่ละคนได้บรรลุผลเป็นที่พึงพอใจ (Warters อ้างใน อภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง, 2525, หน้า 51)

กลุ่ม หมายถึง การรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีเป้าหมายและมีความสัมพันธ์ร่วมกัน การแสดงออกของบุคคลภายในกลุ่ม เป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในกลุ่มนั้น กลุ่มสังคม หมายถึง การรวมกลุ่มที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันตามสถานภาพและบทบาท มีระเบียบแบบแผน มีค่านิยมและวัฒนธรรมร่วมกัน สมาชิกทุกคนมีความรู้สึกร่วมกันว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม กลุ่มสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมมนุษย์ (ณรงค์ เล็งประชา, 2538, หน้า 76)

ในทางสังคมวิทยาได้มีการจำแนกกลุ่มสังคมออกเป็นหลายลักษณะ เช่น กลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิ กลุ่มที่เป็นทางการกับกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ กลุ่มสมัครใจและกลุ่มบังคับ กลุ่มพวกเราและกลุ่มพวกเขา

กลุ่มปฐมภูมิและทุติยภูมิ เป็นกลุ่มที่จำแนกสมาชิกออกตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มปฐมภูมิ สมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีความรักและความผูกพันกัน จะอยู่ร่วมกันด้วยความพอใจ และเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ซึ่งแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกไม่ได้กำหนดขึ้นอย่างเป็นทางการ เช่น ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้านใกล้เคียง กลุ่มเพื่อนสนิท ส่วนกลุ่มทุติยภูมิเป็นกลุ่มที่มีลักษณะความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ มีความสัมพันธ์กันตามสถานภาพและบทบาท

โดยมีระเบียบแบบแผนหรือกฎข้อบังคับของสังคมเป็นกลไกควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่ม เช่น กลุ่มสมาคม สหภาพ แรงงาน กลุ่มข้าราชการ

กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเป็นแบบแผนหรือเป็นทางการ และกลุ่มที่ไม่เป็นแบบแผนหรือไม่เป็นทางการ กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเป็นแบบแผนหรือเป็นทางการนี้ จะมีการกำหนดระเบียบที่ใช้ในกลุ่ม ชัดเจน มีเป้าหมายแน่นอน เช่น บริษัท สมาคม ชมรม ฯลฯ ส่วนกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นแบบแผนหรือไม่เป็นทางการจะไม่มีระเบียบแน่นอน ผู้คนมีการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นการส่วนตัว เช่น กลุ่มเพื่อนสนิท กลุ่มเพื่อนบ้าน ฯลฯ เป็นต้น (ณรงค์ เส็งประชา, 2537, หน้า 177)

พัทยา สายหู, (2538, หน้า 91-92) แบ่งกลุ่มทางสังคมออกเป็นกลุ่มบังคับและกลุ่มสมัครใจ กล่าวคือ กลุ่มบังคับเป็นกลุ่มที่เลือกเอาไม่ได้ตามความสมัครใจ เช่น สถานภาพในครอบครัวเครือญาติ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ส่วนกลุ่มสมัครใจสมาชิกสามารถเลือกเข้ากลุ่มได้ตามความพอใจ เช่น กลุ่มเพื่อน บุคคลย่อมคบเพื่อนได้ตามอัธยาศัยโดยอาศัยความพอใจระหว่างกันเป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มอื่น ๆ ที่มารวมกลุ่มกันตามความพอใจ เช่น กลุ่มกิจกรรม สมาคม สโมสร กลุ่มวิชาชีพ แม้แต่ครอบครัวในตอนเริ่มต้นก็จัดเป็นกลุ่มสมัครใจได้

ซัมเมอร์ (Summer, อ้างใน ณรงค์ เส็งประชา, 2537, หน้า 77) แบ่งการรวมกลุ่มของบุคคล 2 แบบ โดยเรียกว่ากลุ่มพวกเราและกลุ่มพวกเขา กลุ่มพวกเขาเป็นกลุ่มที่สมาชิกในกลุ่มต่างยอมรับกัน มีความรู้สึกเดียวกันในการเข้าร่วมกลุ่ม แสดงความร่วมมือต่อกัน ช่วยเหลือกัน และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อกลุ่ม การแบ่งกลุ่มชนิดนี้ถือเอาความรู้สึกของสมาชิกในกลุ่มเป็นเกณฑ์ในการกำหนดนั่นเอง ส่วนสมาชิกของกลุ่มอื่นนอกจากกลุ่มพวกเรา เรียกว่า กลุ่มพวกเขา ซึ่งเรามีความรู้สึกว่าห่างเหินจากเรา มีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มต่อต้านหรือเป็นคู่แข่งกัน

การรวมกันเป็นกลุ่มและการเข้ากลุ่มมีคุณค่าสำหรับบุคคล ดังที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี (2538, หน้า 321) ได้กล่าวว่า ในสมัยปัจจุบันมนุษย์มีความเป็นปัจเจกบุคคลสูง จึงขาดความอบอุ่นทางจิตใจ และขาดประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะปัญหาหายาก ๆ ปัจเจกบุคคลจะไม่มีพลังเพียงพอในการแก้ปัญหา จะต้องอาศัยการ

รวมกลุ่มของบุคคลจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ และการกระทำร่วมกัน มีหลักการเรียนรู้และพลังสร้างสรรค์สูงมาก สภาพนี้เรียกว่า มีความเป็นชุมชน

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ (2536, หน้า 8) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทักษะและความต้องการของวัยรุ่นพบว่า วัยรุ่นส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ต้องการความเป็นอิสระ และใช้เวลาให้กับเพื่อนที่รู้ใจ หากมีปัญหาชีวิตต้องการปรึกษาเพื่อนมากกว่าผู้ใหญ่ เด็กจะไม่สบายใจอย่างมากหากมีปัญหามิได้รับการยอมรับจากเพื่อน ดังนั้นวัยรุ่นจึงมักแสดงพฤติกรรมทุกอย่าง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อนฝูง กลุ่มเพื่อนของวัยรุ่นเกิดจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดอันเนื่องมาจากการอยู่ใกล้ชิด เช่น ได้เรียนร่วมชั้นเดียวกัน เกิดจากการมีคุณสมบัติคล้ายคลึงกัน เช่น เพศ วัย ทักษะคิด ค่านิยม ความเชื่อ รวมทั้งการเข้าร่วมในกิจกรรม

จากการศึกษาของไวท์เบคและคณะพบว่า กลุ่มเพื่อนของวัยรุ่นจะมีความสนใจ ค่านิยมและความคิดเห็นในเรื่องใหญ่ ๆ ตรงกัน (Whitbeck et. al., 1989, อ้างใน พรพิมล เจริญนาครินทร์, 2539, หน้า 85) วัยรุ่นต้องการให้เพื่อนยอมรับตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม ดังนั้นจึงพยายามทำสิ่งต่าง ๆ ให้คล้ายคลึงกัน เช่น แต่งกายเหมือนกัน มีรสนิยมเหมือนกัน ใช้ภาษาพูดระดับเดียวกัน ทำกิจกรรมร่วมกันตามความในใจของกลุ่ม การคบเพื่อนของวัยรุ่นจะช่วยแก้เหงา สร้างความมั่นใจแก่ตัวเอง ช่วยสร้างประสบการณ์การอยู่ร่วมกันในสังคม ทำให้เกิดการเรียนรู้และสามารถปรับตัวกับบุคคลอื่นในสังคมได้ การชักกลุ่มเพื่อนจะทำให้ได้รู้จักการเสียสละ อดทน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลดความเห็นแก่ตัว รู้จักการประนีประนอม การคบเพื่อนชาย-หญิง ทำให้วัยรุ่นรู้จักเพศตรงข้ามมากขึ้น เป็นการตอบสนองธรรมชาติทางเพศ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการตัดสินใจเลือกคู่ครองในอนาคต แต่ในขณะเดียวกันการเข้ากลุ่มเพื่อนอาจทำให้เด็กวัยรุ่นขาดความเป็นตัวของตัวเอง ขาดความเห็นियรั้งใจ เพราะต้องทำตามความต้องการของผู้นำและมติของกลุ่ม รวมทั้งอาจทำให้เสียเวลากับการเที่ยวเตร่หรือใช้เวลาไปกับเพื่อนมากเกินไป ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการเรียน การทำงาน เวลาที่อยู่ร่วมกับครอบครัว และการมีพฤติกรรมเป็นปัญหาสังคม

โทซิและแฮมเมอร์ (Tosi and Hammer, 1988, pp.277-286) กล่าวถึงสาเหตุการเข้ากลุ่มไว้ 5 ประการ คือ

1. เกิดจากแรงดึงดูดระหว่างบุคคล คือ บุคลิกภาพของคนในกลุ่มทำให้เกิดแรงจูงใจให้คนอื่น ๆ อยากเข้ามาสัมพันธ์หรือเป็นสมาชิกด้วย เช่น ในกลุ่มนี้อาจมีบุคคลสำคัญหรือบุคคลที่เรารู้จักอยู่ เราก็อยากเข้ากลุ่มนั้น
2. กลุ่มนั้นมีกิจกรรมที่น่าสนใจ กิจกรรมในกลุ่มหากมีความน่าสนใจหรือตรงกับความชื่นชอบของเรา เราก็อยากเข้ากลุ่มนั้น
3. กลุ่มมีเป้าหมายที่น่าสนใจ หากกลุ่มมีเป้าหมายที่น่าสนใจชัดเจน เช่น เพื่อการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หรือเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่มีอาชีพเดียวกัน
4. เกิดจากความต้องการทางสังคม อยากมีเพื่อน อยากมีการสมาคม การได้รับการยอมรับ
5. การได้รับผลประโยชน์ เช่น ชื่อเสียง เกียรติยศ เงินทอง หรือความสุขใจ

ชอร์ (Shaw อ่างใน อารมณ์พันธ์ จันทรสว่าง, 2525, หน้า 11) มีความคิดเห็นว่ากลุ่มเกิดขึ้นก็โดยมีสมาชิกของกลุ่มมีแรงจูงใจที่จะเข้าร่วมกับกลุ่ม โดยเขาคาดหวังว่าจะทำให้เขาเกิดความพึงพอใจในบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งเป็นความต้องการของเขา และรู้ว่าสิ่งที่มีอยู่ในกลุ่มจะตอบสนองเขาได้

นอกจากนี้ ลุนเกร็น (Lundgren, 1974, pp.286) ได้กล่าวเสริมแนวคิดของการเข้ากลุ่มที่เลือกได้ว่า การที่คนเราเข้ากลุ่มเนื่องมาจากความรู้สึกไม่มั่นคงเหมือนถูกคุกคาม จึงไปเข้าร่วมกับคนที่มีความรู้สึกคล้าย ๆ หรือเหมือน ๆ กัน เรียกว่าความต้องการความมั่นคง ความต้องการความช่วยเหลือ ความต้องการมีเกียรติยศ มีความภาคภูมิใจ โดยเฉพาะการเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือองค์กรที่มีชื่อเสียง หรือประสบความสำเร็จ และความต้องการช่วยเหลือ ซึ่งการเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มจะสามารถหาสิ่งเหล่านี้ได้

ลักษณะกลุ่มเพื่อนของวัยรุ่น จะมีลักษณะโครงสร้างไม่แน่นอน เกิดจากการรวมตัวกันเองโดยสมัครใจ โดยทั่วไปสมาชิกของกลุ่มประกอบด้วยเด็กที่เรียนอยู่ในระดับเดียวกัน อายุใกล้เคียงกัน มีความคล้ายคลึงกันในด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะกลุ่มเพื่อนของวัยรุ่นอาจแบ่งออกได้ดังนี้ (พึงพิศ จักรปิง, 2539, หน้า 128)

1. กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มเพื่อนขนาดใหญ่ เกิดจากการรวมตัวของสมาชิก เนื่องจากความสนใจในกิจกรรมอันเดียวกัน และมีค่านิยมที่คล้ายคลึงกันแต่สัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในกลุ่มไม่จำเป็นต้องเป็นเพื่อนสนิทกันกับทุกคนในกลุ่มก็ได้ เช่น กลุ่มเพื่อนที่พบกันในงานแสดงคอนเสิร์ต หรืองานเลี้ยงสังสรรค์ จึงประกอบด้วยวัยรุ่นเพศชายและหญิงคละกัน แต่จะเป็นการเลือกเฟ้นเพื่อนที่ถูกใจเป็นกลุ่มย่อยหรือกลุ่มเพื่อนสนิทต่อไป

2. กลุ่มเพื่อนสนิท เป็นกลุ่มเพื่อนที่เป็นเพศเดียวกัน มีความสามารถและความสนใจคล้าย ๆ กัน ทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน มีความสนิทสนมและมีอิทธิพลต่อกันและกัน

3. เพื่อนคู่หู เป็นเพื่อนที่มีความรักและไว้วางใจต่อกันมาก มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีอิทธิพล รสนิยมและความสามารถที่ใกล้เคียงกัน จะมีจำนวนเพียง 1 - 2 คน เท่านั้น ความสัมพันธ์บางคู่อาจคบกันจนถึงวัยผู้ใหญ่

4. แก๊ง หมายถึงกลุ่มผู้ที่มีแนวคิดเดียวกัน สมาชิกของแก๊งมักเป็นเป็นเพศเดียวกัน สมาชิกในกลุ่มอาจจะมาจากบุคคลต่างฐานะหรือต่างวัย โดยส่วนใหญ่จุดประสงค์ของการรวมกลุ่มมักถูกมองไปในทางลบ และมีพฤติกรรมต่อต้านสังคม ก่อความสงบสุขของผู้อื่น โดยที่เด็กชายจะมีแนวโน้มของการเข้ากลุ่มแก๊งมากกว่าเด็กหญิง

จากแนวคิดเรื่องกลุ่มและการรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นการรวมตัวของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ มีเป้าหมายที่จะทำให้ความต้องการของแต่ละคนบรรลุผลเป็นที่พึงพอใจ โดยมีการรวมกลุ่มแบบต่าง ๆ กันไป ซึ่งนับได้ว่ากลุ่มและการรวมกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลต่อการปรับตัวของบุคคล

แนวคิดเรื่องการขัดเกลาทางสังคม

พัทยา สายหู (2524, หน้า 92-99) กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้สมาชิกมีความรับผิดชอบร่วมกัน ผู้กพัน ยึดมั่นในคุณค่านั้นและปฏิบัติตาม ทั้งนี้เชื่อว่าการเป็นสมาชิกของสังคมหรือองค์กรจะสมบูรณ์เมื่อผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยมีตัวแทนการขัดเกลา

ทางสังคมเป็นตัวส่งผ่านแบบแผนทั้งหลาย จนสามารถใช้ระบบสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายร่วมกัน การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อ

1. เป็นกลไกการผลิตซ้ำทางสังคมและวัฒนธรรม
2. เป็นกลไกแห่งการควบคุมทางสังคม เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มถูกนำไปปฏิบัติตามวิถีทางของกลุ่มโดยสมัครใจหรือไม่ก็ตาม โดยการทำให้บรรทัดฐานและค่านิยมต่าง ๆ ของกลุ่มกลบกลายเป็นบรรทัดฐานและค่านิยมของตนเอง
3. เป็นรากฐานแห่งการเรียนรู้บทบาท เนื่องจากเราเกิดความเข้าใจธรรมชาติของโครงสร้างทางสังคมและตำแหน่งของเราภายในโครงสร้างดังกล่าว รวมทั้งความคาดหวังต่าง ๆ สำหรับคนในตำแหน่งแห่งงานนั้น
4. เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับวิถีทางที่เราก่อรูป ชำรง และเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์ของเรา เหตุผลเพราะเราเคยเป็นใคร และเราจะเป็นอะไรต่อไป เป็นสิ่งที่ผุดขึ้นจากเตาหล่อหลอมแห่งประสบการณ์ที่เราเรียกว่า "กระบวนการขัดเกลาทางสังคม"

สุพัทธรา สุภาพ (2540, หน้า 38-39) ได้ให้ความหมายของการขัดเกลาทางสังคมว่าเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มนุษย์ในสังคมหนึ่งได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง ๆ กำหนดขึ้นหรือวางไว้เพื่อเป็นแบบแผนปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การขัดเกลาทางสังคมมี 2 วิธี คือ การขัดเกลาโดยตรงและการขัดเกลาโดยอ้อม

1. การขัดเกลาโดยตรง เป็นการขัดเกลาที่เป็นการอบรมสั่งสอน ฝึกอบรม ปฐมนิเทศ เพื่อต้องการให้บุคคลปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนของกลุ่มสังคมนั้น กำหนดไว้อย่างจงใจและเจตนาเพื่อให้บุคคลสามารถวางตัวได้ถูกต้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ การขัดเกลาโดยตรงจะพบเห็นเสมอในครอบครัว วัด โรงเรียน โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันพื้นฐานที่ขัดเกลามนุษย์ให้รู้ว่ สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ หรืออะไรถูกอะไรผิด เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างลึกซึ้ง

และอิทธิพลต่ออารมณ์ ทักษะคิด และความประพฤติของเด็กอย่างยิ่ง เพื่อจะได้วางตัวได้ถูกต้องเหมาะสม

2. การขัดเกลาโดยอ้อม เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้โดยธรรมชาติของบุคคล เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามที่เหมาะสม ซึ่งไม่มีการอบรมสั่งสอนโดยตรง สมาชิกจะต้องอาศัยการสังเกตหรือเรียนรู้ รวมถึงการเลียนแบบจากการกระทำของสมาชิกคนอื่น ๆ เช่น เด็กเลียนแบบการแสดงของพ่อแม่ เพื่อเรียนรู้มารยาทจากเพื่อนกลุ่มเดียวกัน การขัดเกลาทางสังคมเป็นกลไกควบคุมทางสังคมให้เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมได้กำหนดไว้ เจื่อนไขที่ทำให้การขัดเกลาทางสังคมมีอำนาจ เสมือนกลไกควบคุมทางสังคมมากน้อยเพียงใดขึ้นกับระดับความสนใจของสมาชิกใหม่ที่จะมาเป็นสมาชิกกลุ่ม เมื่อสมาชิกใหม่กลายเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างของกลุ่ม เขาก็มีสิทธิในการควบคุมซึ่งกันและกัน เพราะขณะที่เราได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากบุคคลอื่นนั้น บุคคลอื่น ๆ ก็ได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากเขาด้วย

ฌรงค์ เส็งประชา (2538, หน้า 165-167) กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สังคมดำรงอยู่และช่วยให้บุคคลในสังคมสามารถมีชีวิตอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นในสังคมนั้นได้เป็นอย่างดี แต่ในสังคมประกอบไปด้วยคนหมู่มาก จึงมีความจำเป็นต้องมีตัวแทนของสังคมทำหน้าที่เป็นผู้ให้การขัดเกลาบุคลิกภาพของสมาชิก และได้แบ่งตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. ครอบครัว จัดเป็นตัวแทนในการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญมากที่สุด เพราะมีความใกล้ชิดกับสมาชิกของครอบครัว และอยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน เป็นแหล่งอบรมสั่งสอนถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยม ทักษะคิดและทักษะการดำเนินชีวิตเบื้องต้น เช่น สอนให้รู้จักวิธีเดิน การกินอาหาร มารยาทต่าง ๆ บุคคลในครอบครัวจะปรุงแต่งเด็กให้กลายเป็นบุคคลที่สามารถเข้าร่วมสังคม มีกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น และครอบครัวจะทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมจะเลียนแบบ เอาอย่าง ซึ่งจะช่วยให้เขา เหล่านั้น เป็นคนดีในสังคมไปด้วย ในทางตรงกันข้าม ถ้าพ่อแม่เป็นตัวแทนที่ไม่ดี ย่อมยากที่จะสอนลูกให้เป็นคนดีได้

2. กลุ่มเพื่อน เมื่อเด็กโตขึ้นจะเข้าร่วมสังคมกับเพื่อน ๆ เช่น กับเพื่อนบ้าน เพื่อนที่สนามเด็กเล่น เพื่อนที่โรงเรียน กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมของเด็กเช่นกัน เด็กอาจเลียนแบบเอาอย่างเพื่อน ดังนั้น ถ้าเด็กคบเพื่อนดีก็จะได้รับแบบอย่างที่ดี ในทางตรงกันข้าม ถ้าเด็กคบเพื่อนเลวก็อาจชักนำให้มีพฤติกรรมผิดสังคมได้ และกลุ่มเพื่อนจะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่อาจไม่ได้รับจากครอบครัวหรือผู้ใหญ่ เช่น เพศศึกษา ความเสมอภาค ความเป็นตัวของตัวเอง ความเป็นผู้นำ ในกลุ่มเพื่อนเด็กจะเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เด็กอาจเลือกคบเพื่อนที่ถูกต้อง และอาจนำเอาพฤติกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนมาใช้เป็นแนวปฏิบัติของตนเอง

กลุ่มเพื่อน จะช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ยึดมั่นในประเพณีน้อยลง สร้างค่านิยมและความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น
2. สอนให้รู้จักแบบแผนของการอยู่ร่วมกันในสังคมมากขึ้น เช่น การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มในการเล่นกีฬาร่วมกันหรือทำงานร่วมกัน ถ้าฝ่าฝืนก็จะถูกกีดกันออกจากกลุ่มในลักษณะที่แตกต่างจากการถูกพ่อแม่บังคับ
3. สอนให้มีประสบการณ์เกี่ยวกับความเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. เป็นการส่งเสริมในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก นอกเหนือจากที่ได้รับจากครอบครัว เช่น ความเป็นตัวของตัวเอง แบบของอารมณ์ เอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ความคิดเห็นของตนเอง ฯลฯ
5. สอนให้มีประสบการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัวมากกว่าที่จะใช้อำนาจ

3. โรงเรียน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กมาก เพราะเด็กในปัจจุบันนี้มีชีวิตอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลานาน วันละหลาย ๆ ชั่วโมงและหลายปี บางคนเข้าโรงเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลหรือก่อนอนุบาล ซึ่งมีอายุประมาณ 3-4 ปี จนถึง 19 ปี หรือมากกว่าโรงเรียน จะทำหน้าที่สำคัญ เช่น สอนให้มีความรู้และทักษะในการดำรงชีพ อบรมสั่งสอนเพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีความจงรักภักดีต่อชาติ มีจรรยาบรรณทางอันดีงาม และเปิด

โอกาสให้เด็กได้ใกล้ชิดสังสรรค์กับเพื่อน ๆ เป็นระยะเวลาานาน ทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้ระเบียบแบบแผนของสังคมได้มากขึ้น

4. สื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ และอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสื่อทำให้เกิดค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ เพื่อให้เรียนรู้พฤติกรรมแบบอย่างต่าง ๆ แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติในสังคม ดังจะพบเห็นได้ง่าย ๆ ในหมู่เด็กที่ชมภาพยนตร์ แล้วนำเอาพฤติกรรมแสดงของผู้แสดงมาปฏิบัติ สื่อมวลชนนับว่ามีอิทธิพลและมีบทบาทต่อบุคลิกภาพและพฤติกรรมต่าง ๆ ได้มากเช่นกัน ดังนั้นถ้าสื่อมวลชนให้แบบอย่างที่ดีและปลูกฝังบรรทัดฐานของสังคม ก็จะช่วยทำให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้และได้รับการปลูกฝังวัฒนธรรมเหล่านั้น

5. สถาบันทางสังคม และองค์กรอื่น ๆ เช่น สถาบันทางศาสนา สมาคม มูลนิธิ สถาบันทางศาสนาก็มีบทบาทสำคัญต่อการขัดเกลาทางสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทยซึ่งจะเห็นได้ว่าวัดเป็นหน่วยทางสังคมที่ใกล้ชิดกับชาวบ้าน ชาวบ้านได้อาศัยเป็นแหล่งอบรมทางจิตใจ แหล่งการศึกษาหาความรู้ เป็นแหล่งให้การอบรมลูกหลานมาเป็นเวลาช้านาน วัดจึงเป็นตัวแทนที่สำคัญในการขัดเกลาทางสังคมเช่นกัน นอกจากวัดก็ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยในการขัดเกลาทางสังคม เช่น ยุวพุทธิกสมาคม พุทธสมาคม ศูนย์พัฒนาเยาวชน

ดังที่กล่าวมาแล้ว การขัดเกลาทางสังคม จึงนับได้ว่าเป็นกลไกในการปรับตัวทางสังคมของบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งจะต้องมีการขัดเกลาอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต ดังนั้น ตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน (มหาวิทยาลัย) กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน จึงมีบทบาทสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมของนักศึกษาเป็นอย่างดีด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของชุมชนยังมีไม่กว้างขวางมากนักโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับกลไกการปรับตัวทางสังคมของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ยังไม่มีผู้ใดทำการ

ศึกษาวิจัยโดยตรง ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานที่มีผู้วิจัยไว้ที่ เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการปรับตัวและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของ ชุมชนพาสนา ผโลศิลป์, (2535) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาการปรับตัวของเด็กวัยรุ่นในเขต กรุงเทพมหานคร พบว่า ภาวะการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของวัยรุ่น ย่อมเป็นผลทำให้เด็กวัยรุ่นต้องเผชิญกับความเครียดจากปัญหาการ เปลี่ยนแปลงตามพัฒนาการแห่งวัยหรือเกิดการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และมักพบว่า ปัญหาสุขภาพจิตที่พบบ่อยในวัยรุ่น มักจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวที่เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงตามพัฒนาการแห่งวัย

เช่นเดียวกับ กัญญา ณ เชียงใหม่, (2538) ได้ศึกษาเรื่องการปรับตัวของผู้นำ ชุมชนในเขตชุมชนชานเมืองเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการปรับตัวของผู้นำ ชุมชนชานเมืองเชียงใหม่ใช้กระบวนการปรับตัวทางด้านการมีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม ทางสังคมเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน ทำให้ได้รับความเชื่อถือและศรัทธา ขณะ เดียวกันก็เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ให้ผลในเรื่องของงานประกอบกับความรู้

ความสามารถ และบุคลิกพื้นฐานส่วนตัวของผู้นำที่ทำให้ประสบความสำเร็จ อิทธิพลของ ปัจจัยที่ให้ผลต่อการปรับตัวของผู้นำโดยทั่วไปมีทั้งประสบการณ์ แนวคิด การเรียนรู้ การ ถ่ายทอดของครอบครัวและแบบอย่างที่ได้ใกล้ชิดในสังคมเป็นปัจจัยที่มีการปรับตัวด้านบุคลิก ภาพ และชีวิตส่วนตัวมากที่สุดเป็นอันดับแรก ประการที่ 2 คือ การปรับตัวทางด้านสังคม โดยมีวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น ประการที่ 3 การปรับตัวด้านการมีความสัมพันธ์จาก ภายนอก โดยมีโครงการพัฒนาต่าง ๆ เป็นสื่อช่วยเสริมแรงในการปรับตัวทางการพัฒนา เศรษฐกิจ ความรู้ ข่าวสาร การติดต่อกับภายนอก รวมทั้งการยอมรับนวัตกรรมใหม่ ๆ

นอกจากนั้น จุฑารัตน์ เมืองแก้ว, (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่องการปรับตัวของ ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทในภาคเหนือ : กรณีบ้านเปือ อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ทำให้ชุมชนเกิดการปรับตัว มีเงื่อนไขที่เกิดจากภายในและภาย นอกชุมชน การเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้านอุตสาหกรรม การค้าเสรีและการบริหาร ทำให้

เกิดการขยายตัวของเมือง ทำให้ต้องมีการปรับวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายใน อันได้แก่ องค์กรและ ผู้นำชุมชนที่ไม่สามารถคงความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของชาวบ้านอย่างเดิมได้ กลุ่มองค์กรและ ผู้นำจึงมีการปรับตัวในด้านบทบาทที่ลดความสำคัญลงไป

ด้านการศึกษากล่อมเกลากองศาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการกระบวนการปรับตัว ดุลวัตร พานิชเจริญ, (2536) ได้ศึกษาเรื่องการกล่อมเกลากองศาทางสังคมในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง พบว่าการเรียนรัฐของคนในชุมชนจะเกิดจากประสบการณ์ส่วนบุคคล ด้านการปฏิบัติแบบลองผิดลองถูก และนำมาแลกเปลี่ยนกันระหว่างกลุ่มเพื่อนหรือชุมชน เพื่อสรุปเป็นบทเรียนและถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลังสืบต่อไป และในขณะเดียวกันองค์ความรู้ในชุมชนก็ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ หากแต่เมื่อสังคมภายนอกมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง และสืบผลกระทบต่อชุมชน โดยผ่านกลไกของรัฐที่มีอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง จะทำให้คนในชุมชนมีการปรับเปลี่ยน รวบรวมความคิด และผลิตองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกชุมชน

รัชนี้ ตรีตรีโกศล (2533) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวด้านอาชีพของผู้รับบริการจัดหางาน ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีภาคเหนือที่ผ่านการฝึกอบรมวิชาชีพและรับบริการจัดหางานจากกรมประชาสงเคราะห์ ได้ศึกษาข้อมูลทางสังคม สภาพการทำงาน สภาพปัญหาและปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวด้านอาชีพของผู้รับบริการ จัดหางาน ผลสรุปได้ว่า ส่วนใหญ่ผู้รับบริการจัดหางานเข้าทำงานในโรงงานสามารถปรับตัวด้านอาชีพได้ดี โดยมีความเห็นว่า จำเป็นต้องปรับตัวเมื่อมาทำงานในโรงงาน แม้ว่าสภาพการทำงานจะไม่เป็นดังที่คาดหวังก็ยังสามารถทำงานต่อไปได้ และปัจจัยส่วนบุคคล อันประกอบด้วยอายุ ระดับการศึกษา จำนวนพี่น้อง ผลทดสอบระยะเวลาการทำงาน รายได้จากการทำงาน ภาวะรับผิดชอบต่อครอบครัว และพอใจในงานมีผลต่อการปรับตัวด้านอาชีพใน 4 ลักษณะ คือ การปรับตัวด้านการทำงาน การปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงานและหัวหน้า ควบคุมการปรับตัวให้เข้ากับกฎระเบียบ ระบบบริหารของโรงงาน และการปรับตัวให้เข้ากับสวัสดิการของโรงงาน

การศึกษากระบวนการปรับตัวและกระบวนการเรียนรู้ที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัว
บุษบง จันทเลิศ, (2536) ได้ศึกษาเรื่องการปรับตัวของหญิงอาชีพพิเศษภายหลังกลับ
ภูมิลำเนาในชุมชนภาคเหนือ พบว่า การปรับตัวของหญิงอาชีพพิเศษจะมีปัญหาการปรับ
ตัวทางด้านสรีระวิทยา เช่น การรับประทานอาหาร และการพักผ่อน แต่ก็ใช้เวลาไม่นานนัก
ส่วนการปรับตัวทางการรับรู้เกี่ยวกับตัวเอง การปรับตัวทางด้านบทบาทหน้าที่และการ
ปรับตัวทางด้านพึงอาศัยระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้ไม่มีปัญหา แต่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน
เป็นที่พึ่งหรือให้ความช่วยเหลือชุมชนได้ทั้งทางด้านการเงิน และช่วยเหลืออื่น ๆ นอกจากนี้
นั้น กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และพัฒนาบุคลิกภาพของสตรีกลุ่ม
เป้าหมายในการปรับตัวทางสังคม

การศึกษาการปรับตัวในด้านต่าง ๆ อัญชลี แก้วสระศรี, (2541) ได้ทำการศึกษา
เรื่อง การปรับตัวด้านบทบาท หน้าที่ ของผู้ป่วยชายโรคมะเร็งบริเวณศีรษะและคอ ขณะ
ได้รับรังสีรักษา พบว่า ผู้ป่วยชายมีการปรับตัวในบทบาทสามีและบิดาค่อนข้างไม่ดี
พยาบาลจึงต้องหากลวิธีการส่งเสริมการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ โดยคำนึงถึงการ
ส่งเสริมความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง และส่งเสริมให้ผู้ป่วยมีการรับรู้ปฏิกริยาจากรังสีรักษา
ลดลงเพื่อให้สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคม และดำเนินชีวิตในบทบาทหน้าที่ได้อย่างมี
ความสุข

ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกลไกการปรับตัวทางด้านต่าง ๆ สุจิตรา ประยูรพิทักษ์
(2520) ได้ศึกษาการปรับตัวในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชน
ชาวเข่า ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. การปรับตัวในทางเศรษฐกิจ ได้มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงมากและมาก
กว่าทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อผล
การดำเนินชีวิตและความคงอยู่ของชาวเข่า

2. การปรับตัวในทางการเมือง ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการปกครองเพียงเล็กน้อย
เนื่องจากรัฐบาลเป็นผู้กำหนดให้มีขึ้น จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงรูปแบบภายนอก
ซึ่งทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ และการจัดการปกครองแบบดั้งเดิม
บ้างในบางด้านเท่านั้น

3. การปรับตัวในทางสังคมและวัฒนธรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย เนื่องจากขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเย้า ส่วนใหญ่ยังคงทำหน้าที่สนองความต้องการที่สำคัญบางอย่างให้แก่ชาวเย้าได้อย่างดี

4. การปรับตัวในด้านอนามัย ได้มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก ทั้งนี้เนื่องจากมีปัจจัยเสริมบางประการ เช่น หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลและเอกชนให้ความช่วยเหลือ

5. การปรับตัวในด้านการศึกษา ได้มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก เนื่องจากมีปัจจัยเสริมที่มาจากการศึกษาจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา

6. การปรับตัวในด้านศาสนา และความเชื่อ มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวน้อยมาก หรือแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงเลย ทั้งนี้เพราะศาสนาและความเชื่อของชาวเย้ายังคงทำหน้าที่สนองความต้องการส่วนใหญ่ของชาวเย้าได้เป็นอย่างดี

ในเรื่องการผสมผสานของวัฒนธรรมเก่าและใหม่ ตลอดจนวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการปรับตัว สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, (2525) ได้ศึกษาสภาพสังคมดั้งเดิมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปของชาวนาจังหวัดขอนแก่น โดยได้รับอิทธิพลมาจากการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมสมัยใหม่ในรูปแบบต่าง ๆ กัน พบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไปสู่ความทันสมัยทางด้านวัตถุนั้น ชาวนามีความรู้สึกว่าความทันสมัยต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจถึงความเจริญก้าวหน้าตามอารยธรรมแผนใหม่ ความรู้สึกของจิตใจจึงพร้อมที่จะยอมรับอยู่แล้ว และเป็นผลทำให้การผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมเก่าและวัฒนธรรมใหม่ดำเนินไปด้วยความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

ในเรื่องเดียวกันนี้ ขบวน พลตรี, (2517) ยังได้ศึกษาถึง การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของโซ่กับวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เพศหญิงมีแนวโน้มที่จะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่าเพศชาย ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงมีแนวโน้มที่จะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ และผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและติดต่อกับชุมชนภายนอกมากมีแนวโน้มที่จะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่าคนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และติดต่อกับชุมชนภายนอก

เช่นเดียวกันนี้ ประจักษ์ เข็มมุกด์, (2521) ก็ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวพวนกับวัฒนธรรมไทย พบว่า ผู้มีระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มจะถูกผสมกลมกลืนมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำและไม่มีการศึกษา นอกจากนี้

เพศชายมีแนวโน้มจะถูกผสมกลมกลืนมากกว่าเพศหญิงและคนรุ่นใหม่ที่มีอายุน้อยจะถูกผสมกลมกลืนมากกว่าคนรุ่นเก่าที่มีอายุมาก

การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่มีอิทธิพลต่อกลไกการปรับตัวทางสังคมของนักศึกษานั้น มีผู้ทำการศึกษาอย่างหลากหลายดังนี้

วัลย์ลักษณ์ อัครวิวงศ์, (2538) ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 ในมหาวิทยาลัยของรัฐ ได้แก่ เพศ ผลการเรียนรู้ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เวลาที่นักศึกษาใช้ในการเดินทางมาเรียน คณะที่เรียน ประเภทนักศึกษาที่เข้าสอบเข้าเรียน อันดับของคณะที่สอบเข้าเรียนได้ ประเภทของโรงเรียนมัธยมที่นักศึกษามาจบออกมา ภูมิลำเนาของนักศึกษา อาชีพของบิดามารดา ระดับการศึกษาของบิดาและมารดา ผู้ปกครองหรือผู้อุปถัมภ์การเรียน ตลอดจนพื้นที่น้องร่วมบิดา-มารดา

ศิริพร อังคานุสรณ์, (2530) วิจัยเรื่อง ผลกระทบของสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยที่มีผลต่อความเครียดของนักศึกษา : กรณีศึกษานักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิทยาลัยเซนต์จัสติน พบว่า นักศึกษามีระดับความเครียดปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53 และตัวแปรทุกตัว (ยกเว้น เพศ) ภูมิลำเนา ระดับความอดทน ระดับความสามารถในการปรับตัว ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความเครียดเลย

รัชณี ดิยพันธ์ และคณะ, (2523) ศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจภูมิหลังของนักศึกษาและปัญหาการเรียนในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่พบว่า ภูมิลำเนาของนักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอเมือง และอยู่ในกรุงเทพมหานคร อาชีพของบิดามารดาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจขนาดของครอบครัวจะมีบุตรระหว่าง 3-5 คน ทางด้านคณะที่นักศึกษากำลังศึกษาจะส่วนใหญ่จะเลือกเข้าเรียนในอันดับที่ 2, 3, 4, 5 เป็นนักศึกษาสอบเข้าใหม่ 20% และนักศึกษาส่วนใหญ่ เห็นว่า ควรปรับปรุงเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา ตึกเรียน ตำรา และบุคลากร

สุพรรณมภ์ จันทน์หอม, (2531) วิจัยเรื่อง บุคลิกลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้พบคุณลักษณะที่สำคัญ 18 ประการที่พึงประสงค์จะสร้างให้เกิดขึ้นกับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้แก่ มีความรู้ มีประสบการณ์ มีสติปัญญา มีวิจารณญาณ มีทัศนคติที่ดี มีความรับผิดชอบ มีอุเบกขา มีจิตสำนึกต่อสังคม มีคุณธรรม

พัฒนาตนเอง ช่มตนเอง คิดเป็น ชอบศึกษา ค้นคว้า วิจัยเป็น วางแผนเป็น ปฏิบัติงานได้ สำเร็จ ดัดสันใจเป็น เป็นผู้นำ และยังได้พบคุณลักษณะ 5 ประการที่อาจารย์ต้องการจะปลูกฝังนักศึกษา ได้แก่ ความรอบรู้ ฉลาด ไหวพริบ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีจริยธรรมและคุณธรรม มีระเบียบวินัย นอกจากนี้ยังพบคุณลักษณะเด่นของนักศึกษามหาวิทยาลัย 5 ประการ คือ มีมนุษยสัมพันธ์ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีเมตตา รักดี ใฝ่ดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

Stern, (อ้างใน Walsh, 1973, pp.116-117) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะแวดล้อมในมหาวิทยาลัยพบว่า ภาวะแวดล้อมที่เป็นสิ่งเร้า ซึ่งมีศักยภาพมีส่วนช่วยกำหนดพฤติกรรมของนักศึกษา ได้แก่ แรงคลใจ สติปัญญา การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ การรักศักดิ์ศรี การเกิดผลสำเร็จทางวิชาการ การส่งเสริมการแสดงออกของบุคลากร ส่งเสริมดำเนินชีวิตของนักศึกษาเป็นกลุ่ม การจัดองค์การทางวิชาการ การส่งเสริมรูปแบบทางสังคม การก่อให้เกิดรูปแบบเล่น เป็นงาน และการเน้นบรรยากาศทางด้านอาชีพ

จรรยา พงศ์วิวัฒน์, (2526) ได้ศึกษาเรื่อง ความรู้ ทักษะ และความต้องการของนักศึกษาปีที่ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในเรื่องเพศศึกษาพบว่า นักศึกษาหญิงมีความรู้ในเรื่องเพศศึกษามากกว่านักศึกษาชาย นักศึกษามีทัศนคติที่ดีต่อการคบเพื่อนต่างเพศ การเลือกคู่ครอง และการแต่งงาน นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง มีทัศนคติแตกต่างกันในด้านการคบเพื่อนต่างเพศ แต่นักศึกษาที่จบจากโรงเรียนชาย โรงเรียนสตรี และโรงเรียนสหศึกษามีทัศนคติไม่แตกต่างกันในด้านการคบเพื่อนต่างเพศ

สุธรรม จันทน์หอม และอรุณ กิ่งจันทร์, (2531) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง ความรู้สึกต่อสถาบันของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในด้านต่าง ๆ พบว่า นักศึกษาหญิงเห็นว่า การตัดเกรดของอาจารย์ไม่ยุติธรรม และสังคมของนักศึกษาไม่ค่อยดี มีความรับผิดชอบต่ำ ส่วนนักศึกษาชาย มีความคิดเห็นไม่ดีในเรื่องเรียนจบ แล้วหางานทำได้ยาก และการวัดผลยากไม่ยุติธรรม

ผดุงวิทย์ ทองสุภผล และสุชาดา ทองสุภผล, (2541) วิจัยเรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพและจริยธรรมนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า

บุคลิกภาพและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตามคิดเห็นของอาจารย์นั้น อยู่ในระดับปานกลาง โดยอยู่ในภาพรวมที่ไม่เป็นปัญหา และอาจารย์เห็นด้วยเป็นอย่างมาก กับแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพและจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทุกด้าน โดยเฉพาะด้านสภาพปัญหาและขอบเขตด้านปรับปรุงวิธีการและกระบวนการสอน

ทองสุข ดิยะชัยพานิช, (2531) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยสาเหตุที่มีผลการสูญเสียในกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิต กรณีการฟื้นสภาพของนักศึกษา เพราะผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์กำหนด พบว่า สาเหตุที่นักศึกษาไม่ประสบความสำเร็จทางการศึกษา ประการสำคัญที่สุดคือ เพราะไม่ตั้งใจเรียน ไม่เข้าชั้นเรียน ไม่เข้าใจเนื้อหาวิชานั้น ๆ ไม่ให้เวลากับตัวเองในการอ่านหนังสือ ทบทวนวิชาความรู้ ทำแบบฝึกหัดน้อยเกินไป และประสบปัญหาอื่นที่อดใจหลายเรื่อง จนเป็นเหตุให้ไม่มีสมาธิกับการเรียนการสอน

สว่างจิต ศรีระชา และคณะ, (2527) วิจัยเรื่อง สภาพปัญหาของนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2535 พบว่าสภาพปัญหาของนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2539 โดยทั่วไปนักศึกษามีปัญหาค่อนข้างมาก โดยมีปัญหาระดับมากที่สุด คือ ปัญหาด้านกิจกรรมและบริการ รองลงมา คือ การเดินทาง มามหาวิทยาลัย ด้านการเรียน ที่พักอาศัย ด้านสุขภาพ ด้านการเงิน และด้านสังคม

จิตราภรณ์ อุดตโม และคณะ, (2536) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จการศึกษาของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า นักศึกษาต้องการมากที่สุดคือ ความรู้จากการเรียนตามหลักสูตร ความรู้จากการวิจัย อาจารย์ผู้สอนมีความสามารถในการสอน ได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากอาจารย์ที่ปรึกษาจากการวิจัย ห้องสมุดมีหนังสือ ตำรา วารสาร สำหรับการค้นคว้าเพิ่มผลงานวิจัยอย่างเพียงพอ

สายฝน ควรรผดุง, (2537) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลายในสถาบันอุดมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการค้นหาเอกลักษณ์ของวัยรุ่นจะขึ้นอยู่กับกรอบมโนทัศน์ การมีโอกาสได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ การมีประสบการณ์ที่เพิ่มพูนขึ้น ตลอดจน สถาบันต่าง ๆ ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน

ชิตกมล สังข์ทอง, (2536) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่องการศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อวินัยในตนเองของวัยรุ่น ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อวินัยในตนเองของวัยรุ่นที่สำคัญที่สุด คือ การวางตัวแบบของบิดามารดา การอบรมเลี้ยงดู และกระบวนการ ชัดเจนทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการมีวินัยของวัยรุ่นด้วย เช่น กลุ่มเพื่อน โรงเรียน สิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่ ตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ

รังสิมันต์ สุทธไชยา, (2536) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของตัวแบบที่มีผลต่อพฤติกรรมการมีระเบียบวินัยในชั้นเรียนของนักเรียนวัยรุ่นพบว่า ปัจจุบันนี้วัยรุ่นดูตัวแบบพฤติกรรม การมีระเบียบวินัยในชั้นเรียนโดยดูจากวีดีทัศน์ สามารถมีพฤติกรรมมีระเบียบวินัยในชั้นเรียนเพิ่มมากขึ้น

วัฒนาวดี จิตรภักดี, (2530) ได้ศึกษาทัศนคติของอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่เกี่ยวกับเรื่องแต่งกายนักศึกษาพบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่เห็นว่าการที่นักศึกษาแต่งกายสุภาพเรียบร้อย แสดงให้เห็นวุฒิภาวะ การเป็นผู้มีวัฒนธรรม รู้จักกาลเทศะ เป็นการสร้างระเบียบวินัยในสังคม ส่วนการแต่งกายในด้านรองเท่าทั้งนักศึกษาชายและหญิง และกระโปรงนักศึกษาไม่เหมาะสม ทั้งนี้ เป็นเพราะสถานศึกษาไม่มีมาตรการลงโทษผู้ไม่ทำตามระเบียบควรมีการเข้มงวดในเรื่องเกี่ยวกับการแต่งกายของนักศึกษา

ศิริพันธ์ กุลสิงห์ และคณะ, (2532) ศึกษาวิจัยเรื่อง ลักษณะทั่ว ๆ ไปของนักศึกษา ปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่พ้นสภาพการเป็นนักศึกษาปีการศึกษา 2528-2530 พบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่พ้นสภาพเป็นนักศึกษา เนื่องจากผลการเรียนที่ต่ำกว่า 1.50 เมื่อเรียนครบ 2 ภาคเรียนปกติแล้ว ของปีการศึกษา 2528-2530 มีสาเหตุเนื่องมาจาก

1. โรงเรียนที่นักศึกษาเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. สภาพครอบครัว บิดามารดามีวุฒิการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา อาชีพธุรกิจส่วนตัว ข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจมากกว่าอาชีพอื่น รายได้ของบิดามารดาประมาณ 3,800 - 8,000 บาทต่อเดือน และบิดามารดาอยู่ด้วยกัน

3. ตัวของนักศึกษาเอง ผลการเรียนรู้อยู่ระหว่าง 1.50 - 3.49 มีเป้าหมายว่าเมื่อสำเร็จการศึกษาจะรับราชการมากกว่าอาชีพอื่น และส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในหอพักของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษานั้น จะเห็นว่ามีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของนักศึกษาทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยภายใน ได้แก่ เพศ ภูมิสำเนา ภูมิหลัง อาชีพของบิดามารดา ระดับการศึกษาของบิดามารดา ขนาดของครอบครัว ความรู้ จิตสำนึก คุณธรรม จริยธรรม มนุษยสัมพันธ์ สติปัญญา ทักษะบุคลิกภาพ ประสบการณ์ชีวิต และปัจจัยภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อม หลักเกณฑ์การวัดผลการเรียน การวางตัวแบบของบิดามารดา และ กลไกการปรับตัวทางสังคม ได้แก่ อาจารย์ เพื่อน รุ่นพี่ รุ่นน้อง การอบรมเลี้ยงดู สถาบันต่าง ๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน กระบวนการขัดเกลาทางสังคม วิถีทัศน์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ แนวคิดเรื่องการปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม แนวคิดเรื่องกลุ่มและการรวมกลุ่ม แนวคิดเรื่องการขัดเกลาทางสังคม เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังแสดงไว้ในแผนภูมิที่



แผนภูมิที่ 5 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย